

Vallaton Verkko

harjoitteita nettikiusaamisen ehkäisyyn 9–12-vuotiaille

Esittävän taiteen
koulutusohjelma
Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Opinnäytetyö
18.11.2009

Mirjami Iho

TIIVISTELMÄSIVU

| | | | |
|--|--------------------|---|--|
| Koulutusohjelma Esittävä taide | | Suuntautumisvaihtoehto Teatteri-ilmaisun ohjaaja | |
| Tekijä Mirjami Iho | | | |
| Työn nimi Vallaton verkko – harjoitteita nettikiusaamisen ehkäisyyn 9–12-vuotiaille | | | |
| Työn ohjaaja/ohjaajat Sussa Lavonen & Sanna Spišák | | | |
| Työn laji Opinnäytetyö | Aika 18.11.2009 | Numeroidut sivut + liitteiden sivut 41 + 34 | |
| <p>Esittävän taiteen koulutusohjelman toiminnallisen opinnäytetyön teososa on Vallaton verkko -materiaali, joka tähtää nettikiusaamisen ehkäisemiseen 9–12-vuotiaiden parissa. Hankkeistettu opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Suomen suurimman lastensuojelujärjestön, suunnittelijoista koostuvan työryhmän kanssa.</p> <p>Vallaton verkko -materiaalin tekemistä edelsi aiheeseen perehtyminen. Selvitettiin kohderyhmän nettikäyttäytymistä lukemalla aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Haastateltiin asiantuntijatyöryhmää: mediakasvatuksen asiantuntijaa, luokanopettajaa ja kasvatustieteilijöitä. Tutustuttiin kohderyhmän parissa suosittuihin verkkopalveluihin. Kun saatiin selville, että nettikiusaaminen ja koulukiusaaminen ovat usein kytköksissä toisiinsa, tutustuttiin laajemmin kiusaamiseen ilmiönä.</p> <p>Tekijän käsikirjoittama Vallaton verkko -materiaali koostettiin draama- ja toiminnallisista harjoitteista. Koska teososa sijoittui soveltavan teatterin kentälle, opinnäytetyön raporttiosassa paneuduttiin soveltavan teatterin ja draaman käsitteisiin. Esiteltiin myös tekijän kokemuksia draamaprosessista ja draamatarinasta yhteisöissä. Harjoitteiden tavoitteiksi valikoitiin ryhmähengen vahvistaminen ja empatiakyvyn ja tunnetaitojen parantaminen.</p> <p>Raporttiosassa havainnoitiin Vallaton verkko -harjoitteiden syntyprosessia: esiteltiin työn edistymistä tukenutta työryhmää, käsikirjoituksen ja harjoitteiden syntyä sekä saatua palautetta. Kerrottiin havaintoja siitä, kun materiaalia kokeiltiin espoolaisessa alakoulussa sekä aikuisista koostuvissa ryhmissä. Koska yksi osa hankkeistetun opinnäytetyön tekemistä oli sopimuksen laatiminen, kerrottiin tekijänoikeuksista sopimisen haasteista.</p> <p>Tutkimuksista ilmenee, että yläkouluun siirryttäessä lasten nettikäyttäytyminen kokee suuren murroksen. Näin ollen todettiin, että 9–12-vuotiaille suunnattu materiaali on tarpeellinen. Ajankohtaisen nettikiusaamisen ehkäiseminen on tärkeää lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta. Oppimateriaali on vapaasti tilattavissa ja ladattavissa verkosta talvella 2010. Sitä suositellaan hyödynnettäväksi niin koulujen kuin vapaa-ajan kerhojenkin toiminnassa.</p> | | | |
| Teos/Esitys/Produktio | | | |
| Säilytyspaikka Taideteollisen korkeakoulun kirjasto, Aralis-kirjastokeskus | | | |
| Avainsanat nettikiusaaminen, kiusaaminen, soveltava draama, prosessidraama oppimateriaali, internet | | | |

| | | |
|---|--------------------|---|
| Degree Programme in Performing Arts | | Specialisation Drama Instructor |
| Author Mirjami Iho | | |
| Title The Warm-Hearted Web – the Learning Resource to Stop Bullying in the Web | | |
| Tutor(s) Sussa Lavonen & Sanna Spišák | | |
| Type of Work Thesis | Date 24.11.2009 | Number of pages + appendices 41 + 34 |
| <p>The Bachelor's Thesis was carried out in a close collaboration with the biggest Finnish child welfare association, Mannerheim Child Welfare Association. The thesis consists of two parts: the script of the learning resource and the report. The drama based learning resource Warm-Hearted Web aims at preventing bullying in the web within the target group of pupils from nine to eleven year olds.</p> <p>A media specialist, a teacher and education specialists were interviewed in order to study the subject. The behaviour of the target group in the web was studied. The author became familiar with the web sites, which were popular among children. The author found out that bullying in the web and in the schools are usually closely connected. A closer look at bullying as a group phenomenon was taken.</p> <p>The concept of applied drama is clarified in the thesis, as the learning resources are based on both drama works and applied drama. The author's experiences of community drama and pretext are reflected. The aim of the learning resources is to strengthen the emotional skills of the pupils and improve the team spirit in the class. Furthermore, the challenges of making a copyright contract are explained in the thesis.</p> <p>The research showed that the children's behaviour in the web varies between the ages of twelve and thirteen. These are the ages when children start socializing more in the web. The learning resource comes in as an useful tool for creating a healthy behavioural patterns for the target group. Preventing bullying in the web is essential for the children's welfare. The learning resource can be ordered or loaded from the web in the winter 2010. It is recommended to be used both in schools and youth clubs.</p> | | |
| Work / Performance / Project | | |
| Place of Storage Aralis Library and Information Centre, Helsinki | | |
| Keywords bullying, internet, applied drama, pretext, process drama, learning resource | | |

SISÄLLYS

| | | |
|-----|--|----|
| 1 | JOHDANTO | 2 |
| 2 | VERKKOMEDIA LAAJENTAA LASTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖÄ..... | 4 |
| 2.1 | Nykylasten hiekkalaatikko..... | 4 |
| 2.2 | Suosittu Habbohotelli | 7 |
| 3 | KIUSAAMINEN ILMIÖNÄ | 9 |
| 3.1 | Mukana koko ryhmä..... | 9 |
| 3.2 | Julmuutta raadollisimmillaan..... | 11 |
| 3.3 | Ennalta ehkäisevä työ | 12 |
| 3.4 | Nettikiusaaminen osa koulukiusaamista | 14 |
| 4 | SOVELTAVAN DRAAMAN KEINOIN..... | 15 |
| 4.1 | Käsitteitä | 15 |
| 4.2 | Draamaa ja teatteria yhteisön lähtökohdista | 17 |
| 4.3 | Draamatarina lumoa | 18 |
| 5 | KIUSAAMISEN EHKÄISYN TAVOITTEET | 20 |
| 5.1 | Empatia ja tunnetaidot | 20 |
| 5.2 | Turvallinen verkko..... | 22 |
| 6 | HARJOITTEIDEN SYNTYPROSESSI | 23 |
| 6.1 | Moniammatillinen työryhmä taustatukena..... | 23 |
| 6.2 | Pikseliboksi-draamatarinan synty | 25 |
| 6.3 | Luovuuden lähteillä | 28 |
| 6.4 | Palautteen saaminen | 28 |
| 6.5 | ”Super zätti netti” luokan chatin nimeksi..... | 30 |
| 7 | REFLEKTIOITA OPITUSTA | 32 |
| 7.1 | Koulutuksen antamat eväät käyttöön | 32 |
| 7.2 | Tekijänoikeuksista sopimisen haasteet..... | 33 |
| 7.3 | Mitä tekisin toisin? | 35 |
| 8 | LOPPUYHTEENVETO JA KATSE TULEVAISUUTEEN | 36 |
| | LÄHTEET..... | 38 |

LIITE 1: Vallaton Verkko – harjoitteita nettikiusaamisen ehkäisyyn 9–12-vuotiaille
(33 s.)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on Metropolia Ammattikorkeakoulun¹ hankkeistettu, toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyöni koostuu kahdesta osasta: suunnitelmastani Vallaton verkko -materiaalista sekä kirjallisesta raportista. Työn toiminnallinen osa, Vallaton verkko -materiaali on 9–12-vuotiaille suunnattu kahdeksan oppitunnin kokonaisuus, joka tähtää nettikiusaamisen ennalta ehkäisemiseen. Materiaalia muokataan edelleen ja talvella 2010 se julkaistaan sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton nettisivuilla että painettuna oppimateriaalina. Vallaton verkko -materiaali löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteenä (ks. liite 1).

Hankkeistetulla opinnäytteellä tarkoitan, että työlläni on tilaaja ja ohjaaja työelämästä. Keväällä 2009 tapasin Mannerheimin Lastensuojeluliiton mediakasvatuksen suunnittelija Sanna Spišákin Postimuseon Jaamme tunteen -näyttelyn yhteyteen liittyneen opintokokonaisuuden yhteydessä. Spišák tarjosi minulle mahdollisuutta laatia opinnäytetyö nettikiusaamisen ennalta ehkäisemisen parissa Mannerheimin Lastensuojeluliitossa (jatkossa myös MLL). Yhteiskunnallinen valvutuneisuus on tärkeää teatteri-ilmaisun ohjaajalle, joka pallottelee sujuvasti erilaisten työroolien välillä ja näin ollen yhteistyö Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa, teemana ajankohtainen nettikiusaaminen, on omiaan syventämään ammattitaitoani tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana.

¹ Vuonna 2008 ammattikorkeakoulut Stadia ja Evtek yhdistyivät ja fuusion seurauksena syntyi Metropolia, Suomen suurin ammattikorkeakoulu, jossa opiskelee noin 14 000 opiskelijaa.

Opinnäytetyö on viimeisimpiä opintosuoritteitani ja esittävän taiteen koulutusohjelmasta valmistumisen myötä minusta tulee teatteri-ilmaisun ohjaaja. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työkenttä on laaja: hän on teatterin moniosaaja ja toimii sekä teattereissa että yrityksissä ja yhteisöissä. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työroolit perustuvat perinteisiin ohjaajan, opettajan, esiintyjän ja käsikirjoittajan töihin ja lavenevat soveltamaan näitä kaikkia mitä erilaisimpiin työyhteisöihin ja perinteisistä teatteritiloista poikkeaville estradeille. Teatterin kentällä Vallaton verkko -harjoitteet sijoittuvat soveltavan teatterin kentälle: sovellan materiaalissa draaman ja teatterin menetelmiä kiusaamista ehkäisevään työhön. Soveltavan teatterin ja draaman käsitteistä kerron tarkemmin luvussa neljä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on vuonna 1920 perustettu, Suomen suurin lastensuojelujärjestö joka edistää lapsen ja lapsiperheen hyvinvointia, lisää lapsuuden arvostusta ja näkyvyyttä yhteiskunnassa sekä tuo lapsen näkökulmaa päätöksentekoon (Tietoa MLL:sta). ”Lapsilla ja nuorilla on oikeus hyvään mediakasvatukseen ja laadukkaaseen mediaympäristöön sekä oikeus oppia käyttämään ja tulkitsemaan mediaa”, toteavat MLL:n internetsivut mediakasvatuksen roolista lasten elämässä (Mediakasvatus). Nuorten netin käytön ollessa osa arkipäivää tarvitaan lisää välineitä riskienhallintaan kuten nettikiusaamisen käsittelemiseen.

Opinnäytetyöni raporttiosuuden alussa kerron nykylasten verkkokäyttäytymisestä. Siirryn sen jälkeen esittelemään kiusaamista ilmiönä perustaen näkemykseni ansiokkaan suomalaisen kiusaamistutkijan Christina Salmivallin tutkimuksiin. Kerron, miksi harjoitteiden tärkeimmät tavoitteet ovat osallistujien empatiakyvyn ja tunnetaitojen vahvistaminen ja ryhmähengen parantaminen. Esittelen soveltavan draaman työkaluja ja omia kokemuksiani niiden käytöstä: draamatarinaan syvennyin toimiessani draamapedagogiikan professori Allan Owensin assistenttina ja yhteisöllisestä draamasta sain kiinnostavan kokemuksen Helsingissä, Arabian koulussa. Sitten siirryn kertomaan opinnäytetyöni toiminnallisen osan, Vallaton verkko -harjoitteiden, tekoprosessista: esittelen työryhmäni, kerron käsikirjoittamisprosessista ja harjoitteiden kokeilemisesta espoolaisessa koulussa ja muissa ryhmissä. Pohdin, mitä työn tekeminen minulle opetti ja miten lähestyisin vastaavanlaisia draamaprojekteja jatkossa. Työni lopuksi pohdin matkaani ensimmäisen vuoden opiskelijasta valmiiksi teatteri-ilmaisun ohjaajaksi.

2 VERKKOMEDIA LAAJENTAA LASTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖÄ

Luvussa kaksi kerron aluksi kohderyhmäni 9–12-vuotiaiden verkkokäyttäytymisestä ja pyrin avaamaan omia lähtökohtiani netin käyttäjänä. Toinen alaluku käsittelee alakoululaisten suosimaa Habbhotellia. Esittelen omaa tutkimusmatkaani Sulake Oy:n menestystuote Habbon maailmaan luomallani hahmolla OutoLumiOnParas.

2.1 Nykylasten hiekkalaatikko

”Siinä missä aikuiset käyttävät nettiä asioiden hoitamiseen tai töiden tekemiseen, nuorille netti on ennen kaikkea paikka sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen sekä viihtymiseen ja rentoutumiseen”, kirjoittaa mediakasvatuksen asiantuntija Sanna Spišák vielä julkaisemattomassa käsikirjoituksessa *Netissä tapahtuva kiusaaminen ilmiönä – Välineitä kiusaamisen ehkäisyyn kasvattajille* (2009a, 6). Itse käytän nettiä tyypillisenä aikuisena tiedonhakuun ja sähköpostien kirjoitteluun. Arvostan enemmän kohtaamisia kasvokkain eli IRL (In Real Life) kuin netissä. Minun kokemukseni chattäilystä eli reaaliaikaisesta kommunikoinnista internetpalvelimelta toiselle rajoittuvat muutama msn-messengerin käyttökertaan. Kokemastani ulkopuolisuuden ja vierauden tunteesta huolimatta olen edelleen Facebookin käyttäjä.



Kuva 1. Santeri surffailee netissä. (Helsingin Sanomat 15.11.09, D10)

Nykyt nuoret ja -lapset ovat syntyneet teknologisoituneeseen maailmaan. Heille internet ja erilaiset viestintäteknologiat ovat aina olleet olemassa, kun taas itse opettelini sähköpostin alkeita vasta 14-vuotiaana. Lasten netinkäyttö on hyvin erilaista kuin aikuis-

ten, sillä lapsille netti on yksi osa heidän arkeaan – ei erillinen paikka tai tila. ”Lapsille ja nuorille ei täten ole olemassa erillistä nettitodellisuutta muun elämän vastakohtana, vaan netti on yksi väline muiden joukossa, jonka avulla he toteuttavat itseään”, Spišák kirjoittaa (2009a, 1). Johtuuko puhuminen nettikiusaamisesta erillisenä ilmiönä siis vain kasvattajien maailmankuvasta? ”Aikuiset ovat tiedon vastaanottajina tottuneet yksisuuntaiseen mediaan, joka välittää tietoa, kun taas nuoret vaativat käyttämiltään medioilta kaksisuuntaisuutta ja vuorovaikutteisuutta. Lasten ja nuorten mediankäyttöä kutsutaan myös monikanavaiseksi, eli he käyttävät sujuvasti useita eri medioita samanaikaisesti ja limittäin.” (Spišák 2009a, 9.) (Spišák 2009a)

Kokemus vertaisryhmään kuulumisesta on yksi tärkeimmistä onnellisen elämän edellytyksistä. Minulta on kysytty, miksi kiusattu lapsi menee nettiin, jos häntä siellä kiusataan. Kysymys on sama kuin se, miksi kaikki pihapiirin lapset omassa lapsuudessani menivät hiekkalaatikolle. ”Lapset ja nuoret viettävät yhä enenevässä määrin vapaa-aikaa sähköisten viestimien parissa. Julkisten tilojen, kuten nuorisotalojen ja ostoskeskusten, käyttö vähenee, koska yhteyksiä ystäviin ja kavereihin pidetään kätevästi yllä virtuaalisissa tiloissa.” (Salmen 2007 mukaan, Spišák 2009a, 1.) Olen pelännyt internetin olevan pohjimmiltaan vaarallinen ja riippuvuutta aiheuttava media. Sosiaalisten kontaktien ylläpitäminen verkossa aiheuttaa minussa vilunväristyksiä: Ovatko kontaktit netissä oikeita kontakteja? Ajavatko ne saman asian kuin kohtaamiset kasvokkain? Työni edetessä olen joutunut kiinnittämään huomiota omiin asenteisiini ja pohtimaan suhdettani internetiin.

Vaikka nettiystävyyys usein syventää kasvokkaista ystävyyttä, saattaa se olla myös saanut alkunsa netissä, kenties samasta aiheesta kiinnostuneiden keskustelufoorumilla. ”Nettiystävyyys onkin usein jatketta kasvokkaisille ystävyysuhteille eli koulupäivän jälkeen on luontevaa siirtyä verkkoon jatkamaan juttelua”, kirjoittaa Spišák (2009a, 8). Toisin sanoen, kun itse siirryin koulun jälkeen pihalle leikkimään koulukavereiden kanssa, seurustelevat nykylapset toistensa kanssa netissä. ”Nettiystävyyys voi olla nuorille korvaamatonta, etenkin jos samoista asioista kiinnostuneita ystäviä ei löydy koulusta tai harrastuspiiristä”, toteaa Spišák (2009a, 8). Omassa lapsuudessani samasta aihepiiristä kiinnostuneita etsittiin kirjekaveripalstoilla, netistä samanhenkisten löytämisen luulisi olevan vaivattomampaa kuin etanapostin aikaan.

”Mediakulttuurilla on merkittävä rooli nuoren pyrkimyksissä ymmärtää itseä ja ympäröivää maailmaa. Nuoret rakentavat identiteettiään esimerkiksi erilaisissa verkkoyhteisöissä tai kokeilevat erilaisia rooleja. He etsivät mielenkiinnonkohteita, peilaavat arvojaan ja ajatuksiaan vertaistensa kanssa sekä laajentavat ystäväpiiriään.” (Spišák 2009a,5.) Vaikka Vallaton verkko -harjoitteita ei olisi ilman netinkäytön riskejä, on monikäyttöinen internet oikein käytettynä lasta sivistävä ja kehittävä väline. ”Mediat, etenkin verkkomedia, laajentavat lasten ja nuorten toimintaympäristöä, joka ennen oli keskittynyt lähinnä kodin, koulun ja harrasteympäristön piiriin.” (Spišák 2009a, 2.)

Suuri osa lapsista aloittaa aktiivisen netinkäytön alle 10-vuotiaana. Alakouluikäiset lapset käyttävät nettiä ennen kaikkea viihtymisen välineenä, mutta yläkouluikää lähestyttäessä nettiympäristöstä muodostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeä kanava. Monissa lasten ja nuorten suosimissa verkkopalveluissa ikärajasuositus on 12 vuotta ja internetin käyttö lisääntyikin huomattavasti yläkouluikää lähestyttäessä.
(Eurobarometer 2008, Spišákin 2009a, 4 mukaan.)

Vallattoman verkon -harjoitteiden kohderyhmä ovat 9–12-vuotiaat ja internetin käyttäminen kokee suuren murroksen juuri ennen yläasteikää. Lasten kehitys alakouluiässä on huimaa ja näin ollen oletan, että netin käyttökin on hyvin erilaista 12-vuotiaalla kuin 9-vuotiaalla. Juuri kirjoittamaan oppinut 9-vuotias kokee chatissä hyvin erilaisia haasteita kuin jo sanavalmis 12-vuotias. Vallaton verkko -harjoitteet ovat siis suuren haasteen edessä yrittäessään vastata laajan kohderyhmänsä tarpeisiin.

”94 prosenttia suomalaisista 6–17-vuotiaista nuorista viettää päivittäin aikaa verkossa. Tärkeimpiä syitä internetin käyttöön ovat kaverisuhteiden ylläpitäminen, rentoutuminen ja viihtyminen, verkkorutiinien hoitaminen, oppiminen, kuluttaminen ja ajan tasalla pysyttelemine.” (Kangas, Lundvall & Sintonen 2008, Spišákin 2009a, 4 mukaan.) Kohderyhmän 9–12-vuotiaat lapset viihtyvät erilaisten nettipelien parissa, käyttävät msn-messengeriä eli meseä ja osallistuvat keskusteluun esimerkiksi lemmikkiaiheisilla keskustelufoorumeilla, kertoi mediakasvatuksen suunnittelija Sanna Spišák tapaamissamme. Hänen mukaansa lapset pelaavat pikkupelejä esimerkiksi Aapelissa (ks. www.aapeli.fi) tai Miniclipissä (ks. www.miniclip.com) ja viihtyvät, kuluttavat ja kokeilevat erilaisia rooleja virtuaalimaailma Habbossa (ks. www.habbo.fi). (Henkilökohtainen tiedonanto 10.9.2009.)

2.2 Suosittu Habbohotelli



Kuva 2. Habbohotellin hahmoja. (Sulake Oy)

Habbohotelli on hotellin muotoon puettu virtuaalimaailma, jossa voi sekä keskustella reaaliaikaisesti muiden hahmojen kanssa että pelata erilaisia pelejä. Vaikka Habbo mainitsee suositusikärajakseen kolmentoista vuotta, on virtuaalimaailma Suomessa suosiossa alakoululaisten parissa. "Sulake is an online entertainment company focused on virtual worlds and social networking. Our main product is Habbo one of the world's fastest growing virtual worlds and online communities for teenagers", kertoo Sulake Oy:n kotisivuillaan toiminnastaan. Sulake on vuonna 2000 perustettu yritys, jolla on 270 työntekijää maailmanlaajuisesti. Sulake kertoo nettisivuillaan tekevänsä yhteistyötä päätuotteensa Habbohotellin yhteydessä peräti kolmenkymmenen hyväntekeväisyys-järjestön kanssa. MLL esimerkiksi järjesti keväällä 2008 Habbossa nettikiusaamisen vastaisen kampanjan. Habbohotellilla on runsas kannattajakunta, rekisteröityneitä käyttäjiä on noin sataviisikymmentä tuhatta. Saadakseni tietoa lasten suosimasta virtuaalimaailmasta, hankin käyttäjätunnukset Habboon. (Sulake Oy.)

Yritän valita käyttäjätunnukseksi Lumi, mutta se on jo käytössä. palvelimen ehdottamista käyttäjätunnuksista valitsen tunnuksen OutoLumiOnParas. Botti² ohjaa minut omaan huoneeseen. Oma huoneeni on tyhjä ja huoneen sisustamiseen tarvitsisin

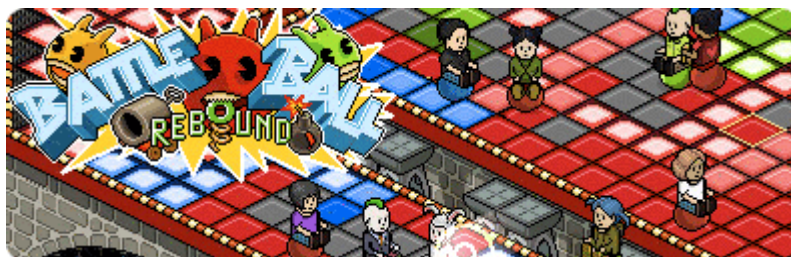
² Botti on lyhenne sanasta robotti. Botti tarkoittaa keinotekoisia laitetta tai sovellusta, joka osaa toimia itsenäisesti sille määritettyjen toimintaohjeiden puitteissa. Esimerkiksi uuteen nettiyhteisöön liittyessä, botti opastaa uutta käyttäjää ja kertoo käyttäjälle perustietoja nettiyhteisön toiminnasta. (Wikipedia.)

habbokolikoita. Habbokolikot ovat virtuaalimaailma Habbohotellin rahayksikkö, joilla voi ostaa mitä tahansa valon himmentimistä uusiin vaatteisiin ja cola-automaattiin. Habbokolikoita voi hankkia euroilla. Niitä voi ostaa r-kioskista, kännykällä tai nettipan-kin tunnuksilla. Kolikoiden sijaan päätän mennä hankkimaan ystäviä. Menen discoon seisomaan jonkun pojan eteen ja sanon hänelle: ”Moi.” Poika pyytää minua poistu-maan sanoilla ”Mene pois lehmä.” En poistu ja hän alkaa haukkua hahmoani ja saa jonkun toisenkin innostumaan mukaan. Kaksi habbohahmoa yrittävät saada minua ulos huoneesta. Olen pettynyt, meninhän huoneeseen hankkiakseni ystäviä.



Kuva 3. Habbohahmoni OutoLumiOnParas. (www.sulake.com)

Kuvittelin, että Habbosta olisi helppo löytää ystäviä. Koin Habbon haastavana toimintaympäristönä. Kokemukseni värikkästä Habbosta kuitenkin innoittivat minua sijoittamaan harjoitteita Habbon maailmaan. Aluksi kirjoitin tarinan suoraan Habbohotellis- ta, mutta päädyin vaihtamaan virtuaalimaailman nimen Pikseliboksiksi, koska en halunnut materiaalini mainostavan verkkopalvelua. Mannerheimin Lastensuojeluliitto toimii maan laajuisesti ja suinkaan kaikki 9–12-vuotiaat eivät ole löytäneet tietään Habbon – kuten sain huomata kokeillessani harjoituksia käytännössä. Olin lisäksi järkyttynyt Habbohotellin ”rakkasteluhuoneesta”, jossa kaksi omien sanojensa mukaan ”7-vuotiasta tyttöä” kommentoivat muille käyttäjille: ”Uhhuhuhu puh tuu rakkastelemaan”. Toisaalta, onko järkytykseni kaksinaismoralistista laatua? Virtuaaliset maailmat tekevät aikuisille näkyväksi lasten todellisuuden: aikakausi ennen nettiä sulki lääkäri-leikit ja ensimmäiset viattomat seksuaalisuuteen liittyvät kokeilut lukittujen ovien taakse.



Kuva 4. Habbohotelli on myös peliluola. (www.sulake.com)

3 KIUUSAAMINEN ILMIÖNÄ

Koska koulukiusaamista ja nettikiusaamista on vaikea erottaa toisistaan, kerron ensin kiusaamisesta yleisenä ilmiönä. Pohdin raadollista ryhmäilmiötä näkemäni esityksen Bare Walls&Electricity (ohj. Sten Rudstrøm) kautta. Esittelen kiusaamista ennalta ehkäisevän työn lähtökohtia ja lopuksi kerron nettikiusaamisen erityispiirteistä.

3.1 Mukana koko ryhmä

Kertoessani kiusaamisesta ilmiönä, rinnastan tutkimustiedon Vallaton verkko - materiaalin Pikseliboksi-tarina (ks. liite 1:n liite 8). Pikseliboksi-tarina on Habboho-tellin tapaiseen virtuaalimaailmaan sijoitettu kertomus Maarista, jonka kohdalla koulussa alkanut nimittely leviää nettiin, laajenee ja muuttuu koulukiusaamiseksi. Kiusaamisilmiön sanallistamisessa käytän lähteenä pääosin Christina Salmivallin teoksia. Christina Salmivalli on 42-vuotias psykologian professori, alan tutkijakoulun johtaja ja kiusaamisen huippuasiantuntija (Laitinen 2009). Yhteiset juuremme sijoittuvat kymmenen vuoden taakse, jolloin Christina Salmivalli auttoi meitä Sipoon yläasteen 9.luokan tukioppilaita järjestämään kiusaamisen vastaisen hyvänmielenviikon, jonka tuloksista kerron luvussa 3.3 (Salmivalli 2003, 95).

Ihanat punaiset hiukset hohtaen Maari ryntäsi kouluun. "Porkkana" oli ensimmäinen asia, jonka Maari kuuli aukaistuaan koulun ulko-oven. Jari tuijotti Maaria silmiin ja kuin selventääkseen asiaa Jari tarttui Maarin pitkiin kuparinvärisiin hiuksiin ja vetäisi. "Ai." Maari voihkaisi. "Ai" Jari matki.

(Pikseliboksi-tarina)

Pikseliboksi-tarinan toisessa kappaleessa Maarin luokkakaveri Jari alkaa nimitellä tyttöä hänen uuden hiusvärinsä vuoksi. Vaikka Jari toimii ilkeästi, kiusaamisesta ei ole vielä kysymys. Kiusaaminen ei ole kahden henkilön välien selvittelyä, kirjoittaa Christina Salmivalli kiusaamisesta kirjassaan *Kiusaaminen ryhmäilmiönä* (2003). Kiusaamisessa on aina mukana koko ryhmä. Ryhmän jäsenet jaotellaan suhteessa kiusaamiseen kiusaajaan, apureihin, hiljaisiin hyväksyjiin ja kiusattuun sekä hänen tukijoihinsa. Hiljaisien hyväksyjien rooli on tärkeä, sillä useimmiten heitä on määrällisesti eniten. Näin ollen heidän käytöksensä myös vaikuttaa eniten. (Salmivalli 2003, 33.)

Seuraavana päivänä ruokatunnilla Maari istui tavalliseen tapaansa samaan pöytään luokan muiden tyttöjen kanssa ja pyöritteli lusikkaansa kasviskeitossa. "Mitä tää ruoka on?" Maari kysyi, mutta kukaan ei vastannut. Tytöt katsoivat toisiinsa salamyhkäisesti. Yhtäkkiä he alkoivat kaikki kikattaa. "Mitä?" Maari kysyi. "Sun hiukset on värjätty porkkanakeitolla." sai Erika pärskinnältään sanottua.
(Pikseliboksi-tarina)

Maarin kohdalla kiusaaminen laajenee alussa tapahtuneesta Jarin harjoittamasta, yksittäisestä pilkanteosta koko luokan kattavaksi kiusanteoksi. Lapsen on vaikea päästä eroon kerran omaksumastaan sosiaalisesta maineesta tai roolista, kirjoittaa Salmivalli ryhmäroolien pysyvyydestä kirjassaan *Kavereiden kanssa* (2005). "Kun aluksi harmittomana leikkinä alkanut kiusaaminen jatkuu, koululuokan oppilaat alkavat vähitellen nähdä kiusaamisen uhrin yhtä arvottomampana, erikoisempana ja epämiellyttävämpänä yksilönä – jopa kiusaamisen ansaitsevampana" (Salmivalli 2005, 129). Koska kiusaaminen näyttää pahentuvan, mitä kauemmin se saa jatkua, säästytään ennalta ehkäisevän työn avulla pahimmilta seurauksilta. Kiusatuksi joutuminen kahdeksannella luokalla ennustaa nuorten aikuisten masennusta ja heidän kielteistä käsitystään muista ihmisistä (Salmivalli 2005, 54).

"Sun hiukset on värjätty porkkanakeitolla." sai Erika pärskinnältään sanottua. Maari tunsu lamautuvansa ja katsoi alas kohti soppalautasta. Lusikka lillui oranssin värisessä keitossa ja näytti siltä kuin se olisi halunnut upota keittoon. Maari otti tarjottimensa ja lähti.
(Pikseliboksi-tarina)

Kiusaamiselle altistavia piirteitä ovat vetäytyvyys ja aggressiivisuus. Maari esitetään Pikseliboksi-tarinassa vetäytyjänä. Hän ei kommentoi muiden sanomisia, vaan poistuu tilanteista tai käy asioita läpi omassa mielikuvitusmaailmassaan.

Kiusaamistutkimuksessa on tullut esille kaksi eri kiusaajien ryhmää: osa kiusaajista on sosiaalisesti älykkäitä ja taitavia manipuloijia ja osa aggressiivisia. Mielenkiintoista on, että kiusatuksi joutuminen vaikuttaa vahvemmin lapsen käsitykseen muista ihmisistä kuin hänestä itsestään. Myönteinen käsitys tai "hyvä itsetunto" ei takaa, että lapsi kohtelisi muita hyvin. Mietin, miksi kulttuurimme painottaa niin vahvasti hyvän itsetunnon merkitystä? Salmivalli osoittaa tutkimuksessaan, että myönteinen käsitys muista on varmempi myönteisen käyttäytymisen ennakoija kuin myönteinen minäkäsitys. (Salmivalli 2005, 44, 57, 105, 123.)

Kiusaamisesta voidaan erottaa kolme kiusaamisen tapaa: hiljainen, sanallinen ja fyysinen kiusaaminen. Pikseliboksi-tarinassa ilmenee kaikkia kiusaamisen muotoja. ”Kiusaamisen tavallisin muoto on hiljainen kiusaaminen, jota on usein vaikea havaita”, kirjoittavat Petteri Hakanen, Tiina Honkonen ja Reija Salovaara (2005, 9-10) Mannerheimin Lastensuojeluliiton materiaalissa *Huomaan. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali koulukiusaamisen ehkäisyyn*. Hiljaista kiusaamista voi olla katseen välttäminen, merkitsevien silmäysten vaihtaminen jonkun kanssa, ilmeily, vaikeneminen ja toisen kohtelevaaminen kuin hän olisi ilmaa. Sanallinen kiusaaminen on kuiskuttelua, juorujen levittämistä, kikattamista pilkkaamista ja kommentointia. Fyysinen kiusaaminen on helpointa huomata ulkoisista merkeistä kuten revenneistä vaatteista tai mustelmista. (Hakanen ym. 2005, 9-10.) Fyysistä kiusaamistakin voi olla vaikea huomata kuten Maarin tapauksessa, jossa häneltä on varastettu jotain tärkeää:

Maari ei ollut aivan varma minkä oli valinnut salasanakseen ja kirmasi penaalinsa luokse. Sinne hän oli lapulle kirjoitetun salasanan ujuttanut. Mutta ihmeekseen Maari ei löytänyt salasanaa. Maari kaatoi koko penaalin sisällön lattialle. Salasana oli tipotiessään.
(Pikseliboksi-tarina)

3.2 Julmuutta raadollisimmillaan

Kiusaaminen on ihmisen julmuutta raadollisimmillaan, koska se on niin tavanomaista ja yleistä. Teatterikorkeakoulun teatteri- ja tanssinopettajaopiskelijoista koostuva ryhmä oli valmistanut improvisaatioesityksen *Bare Walls&Electricity* (ohj. Sten Rudstrøm). 9.lokakuuta 2009 näkemäni esitys sai minut miettimään ihmisen syvintä pelkoa: täydellistä hylätyksi tulemistä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 2007 tekemä online-kysely selvitti nuorten kokemuksia netin kuvagallerioista. Vastanneista 35 prosenttia oli sitä mieltä, että eniten kärsimystä tuottavat ryhmän ulkopuolelle sulkeminen ja syrjintä. Kiusaamisessa koko ryhmä välttelee, henkisesti tai konkreettisesti kiertää kiusatun kaukaa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluviihtyvyyss-kyselyssä joka kolmas (36 %) yläkoululaisista ilmoitti, että koulussa saa arvostusta kiusaamalla muita oppilaita (Peura, Pelkonen & Kirves 2009, 14). Miksi kiusaaminen tuntuu olevan niin luonteenomaista ihmisryhmien toiminnalle? Kuten Salmivalli on todennut, myös sosiaalisesti älykkäät

lapset kiusaavat (Salmivalli 2005, 44). Heidän kohdallaan kyse on vallan tavoittelusta ryhmässä: muiden alistaminen on yksi tapa parantaa omaa asemaa ryhmässä. Vallan himo ja halu ajaa ihmistä kiusaamaan toista.

Bare Walls&Electricity teki minuun suuren vaikutuksen sen dynaamisuuden tähden. Ensimmäisessä osassa esiintyjät liikkuvat suuressa, rajatussa aulatilassa kuin suuri muurahaisparvi. Toinen osa tapahtui studiotheaterimaisessa tilassa ja koostui mielenkiintoisista ääni- ja liikeimprovisaatioista. Esiintyjien liikemateriaali ja liikeradat olivat äärettömän luonnollisia ja vaikutti kuin olisi saanut seurata luontokappaleiden pakotonta liikettä tai ihmisvirtojen reittejä kauppakeskuksessa. Tanssija - ja teatteriopetta- jaopiskelijoiden valinnat näyttivät kumpuavan sisäisestä impulssista, intuitiosta.

Improvisaatioesitys toi esille oman raadollisuuteni katsojana. Erillään ryhmästä olevaa henkilöä huomasin katsovani kuin hullua, viallista tai sairasta. Hänen liittyessä ryhmään, hän ikään kuin palasi takaisin terveeksi, vaikka silti häneen jäi stigma. Keskustelin esityksestä Edvard Lammervon kanssa. Edvard kertoi nähneensä, että erilleen ryhmästä jääneillä ihmisillä oli paljon valtaa. Vetäytyminen ryhmästä – kiusatuksi, uhriksi ryhtyminen – saattaa kiusatun näkökulmasta olla suojautumiskeino, jonka avulla kukaan ei pääse kiusattua lähelle.

3.3 Ennalta ehkäisevä työ

Draamaharjoitteiden tavoitteena ei ole puuttua kiusaamiseen vaan rakentaa kiusaamisen vastaista arvomaailmaa. Ennalta ehkäisevän työn avulla säästytään pahimmilta seurauksilta: mitä kauemmin kiusaaminen saa jatkua, sen kurjemmaksi se muuttuu. Tutkimuksen mukaan luokissa 10–15 % oppilaista kokee tulevansa kiusatuksi (Peura ym. 2009, 19). Lastenklonikoiden kummien kyselyn mukaan jopa puolet kyselyyn IRC-galleriassa ja Habbossa vastanneista on kokenut tulleen koulukiusatuksi (Erkkilä 2009). Kun kiusattujen määrä varioi kyselystä riippuen kymmenesosasta jopa puoleen, vaikuttaa kiusaaminen luokissa valtavalla ongelmalla. Miten voi puhua ennalta ehkäisevästä työstä kiusaamisen parissa, kun koululuokat näyttävät täyttyvän kiusatuista?

Me XX:n (Sipoon) yläasteen tukioppilaat havaitsimme kiusaamisen alueeksi, johon haluamme puuttua koulussamme. Haluamme herätellä ihmisiä ajattelemaan asiaa ja kyseenalaistaa heidän oman käyttäytymisensä. ...Mahdollisimman pikaista vastausta toivoen,

Mirjami, hyvänmielenryhmän pj.

(Salmivalli 2003, 95)

Lainaus on sähköpostistani Christina Salmivallille vuodelta 1999, jolloin me yhdeksäsluokkalaiset tukioppilaat järjestimme kiusaamisen vastaisen HappyFace ☺ -viikon Sipoon yläasteella. Sähköpostissa pyysin Salmivallia luennoimaan kouluumme ja hän tarttui haasteeseen ja teki tutkimuksen viikkoon liittyen. Salmivalli tutki tempauksen vaikutuksia yläasteikäisiin ja viikon ansiosta tyttökiusaajien määrä hävisi kokonaan koulustamme ja tyttökiusatutkin kokivat helpotusta tilanteeseensa (Salmivalli 2003, 98). Valitettavana seurauksena hyvänmielenviikosta, poikien asenteet kiusaamista kohtaan muuttuivat myönteisimmiksi (Tulonen 1999) (Salmivalli 2003, 99). Nyt kymmenen vuotta myöhemmin ympyrä sulkeutuu: olen jälleen saman haasteen edessä, toki käytössäni ovat teatteri-ilmaisun ohjaajan työkalut ja bonuksena vuosien elämäkokemus. Toivon, että Vallaton verkko -materiaali vaikuttaisi sekä poikien että tyttöjen asenteisiin kiusaamisen vastaisesti.

Kiusaamiseen puuttuminen näyttää olevan vaikeaa, siksi ennalta ehkäisevän työn asemaa kiusaamisen vastaisen työn piirissä ei voi väheksyä. Eräs opettajista koostuva ryhmä kävi läpi haastavia kokemuksiaan koulumaailmassa. Yksi opettajista kertoi omasta luokastaan, jossa pitkään jatkuneeseen kiusaamiseen oli puututtu. Toimenpiteet olivat onnistuneet vaillinaisesti: opettajan ollessa paikalla, oppilasta ei kiusattu, mutta välituntien ja muiden opettajien pitämien tuntien aikana kiusattu oppilas joutui taas muiden oppilaiden hampaisiin. Esimerkistä voi päätellä, miten tärkeää olisi sitouttaa aikuiset kiusaamisen vastaiseen työhön siten, että he viettävät mahdollisimman paljon aikaa ryhmiensä kanssa.

Toinen opettaja kertoi tilanteesta, jossa eräs alakoululainen tyttö oli jätetty toistuvasti yksin luokassa. Opettajat puhuivat tytön kohdalla yksinäisyydestä. Kiusaamisesta ei puhuttu, vaikka hiljainen kiusaaminen on nimenomaan yksin jättämistä ja ryhmästä poissulkemista. Aloin miettiä keskustelua kuunnellessani, mielletäänkö yksin jättämistä kouluhenkilökunnan parissa kiusaamiseksi? Miksi sana kiusaaminen koetaan niin uhkaavana? Toisaalta, jos opettaja nimeää oppilaan ryhmästä pois sulkemisen kiusaami-

seksi, on hänellä suuri vastuu puuttua siihen. Helsingin Sanomat kertoo artikkelissaan *Syyttäjää vaatii ehdollista kiusaamisen sallimisesta* syytteen nostamisesta koulun henkilökuntaa vastaan, koska henkilökunta ei ollut saanut vuosia jatkunutta kiusaamista loppumaan (Paakkanen 2009).

3.4 Nettikiusaaminen osa koulukiusaamista

”Joku kirjautui tunnuksellani kuvakkeeseen³ ja lähetti törkeitä viestejä poikaystävälleni minun nimissäni minkä seurauksena poikaystäväni melkein jätti minut. Profiilissa myös ilmoitettiin, että jaan persettä kaikille jotka vaan haluaa.” kertoo eräs yläkoululainen netissä tapahtuneesta kiusaamisesta (Peuran ym. 2007 & 2009, Spišák 2009, 4 mukaan). Netissä kiusaaminen on Mannerheimin Lastensuojeluliiton yläkoululaisille teettämän kouluviihtyvyysskyselyn mukaan yleisempää kuin koulumatkoilla kiusaaminen. Kyselystä selviää, että kiusaaminen on yleisintä välitunneilla ja toiseksi yleisintä oppitunneilla. Lähes joka kymmenes (9 %) nuori oli kokenut kiusaamista netissä ja yli puolessa tapauksista kiusattu tiesi nettikiusaajan olevan samasta koulusta kiusatun kanssa. Näin ollen nettikiusaamista ja koulukiusaamista on vaikea erottaa toisistaan. Kaikista kiusatuista yläkoululaisista nuorista noin viidennes oli kokenut kiusaamista sekä netissä että koulussa (Peura ym. 2009, 20). (Mustonen & Peura 2009)

Sanna Spišák kertoi tapaamisessamme alakoululaisten parissa ilmenevien, viestintävälineiden avulla tapahtuvien väärinkäytösten olevan verrattain harvinaisia. Mannerheimin lastensuojeluliiton auttavaan puhelimeen tulevat internet-aiheiset puhelut ovat pääosin 12–14-vuotiailta. Jos väärinkäytöksiä alakoululaisilla ilmenee, niin ne ovat pääosin salasanojen ja käyttäjätunnuksien väärinkäyttöä. Inhottavia tekstiviestejäkin saatetaan lähettää. (Henkilökohtainen tiedonanto 10.9.2009.)

Kiusaajaa yllyttää netissä kasvottomuus. Jokaisen nimimerkin takana on aina ihminen, mutta sitä ei välttämättä tule ajatelleeksi. Kasvottomuus saattaa myös houkutella kiusaamiseen siksi, että kiusaaja luulee, että hän ei jää kiinni. Internetissä on mahdollista

³ Kuvake.net on toiseksi suosituin suomalaisten nuorten verkkoyhteisö, jolla on 140 000 eri kävijää viikossa (Kuvake-kuvagalleria, TNS Gallupin 2008 mukaan).

saada kiusanteolle suuri yleisö ja aikuisten poissaolo tekee kiusaamisen entistä helpommaksi. (Lundvall & Kauppinen & Peura & Pääjärvi & Tuominen 2005-2007, 27.) ”Eräs kännyköiden ja internetin suureen suosioon vaikuttava seikka voi olla se, että nämä laitteet muodostavat nuorille jonkinlaisia ”vapaavyöhykkeitä”, alueita joissa tapahtuvaa toimintaa vanhemmat eivät pysty kontrolloimaan.” kirjoittavat Kaisa Coogan ja Sonja Kangas selvityksessään nuorten internet- ja kännykkäkulttuurista vuosituhanen alussa (2001, 63).

Mannerheimin Lastensuojeluliiton koulurauhansuunnittelija Eeva-Liisa Markkasen kokemukset kielivät kouluhenkilökunnan ristiriitaisesta suhteesta nettikiusaamisen. Markkanen kertoi luennoineensa kiusaamisesta ja nettikiusaamisesta peruskoulun vanhemmanillassa. Markkasen päätettyä luentonsa, otti koulun rehtori puheenvuoron ja ilmoitti yleisölle: ”Tiedoksi kaikille: nettikiusaaminen ei ole koulun asia.” Toisaalta, Markkanen myös mainitsi, että nettikiusaamisen vastaiset luennot ovat saaneet toiset opettajat avautumaan hänelle siitä, kuinka tarpeellista nettikiusaamisen vastainen materiaali kouluissa on. Koska nettikiusaaminen ei ole koulusta erillinen tapahtumaketju vaan useimmiten osa koulukiusaamista tai johtaa siihen, tulisi nettikiusaamista ehkäisevää työtä tehdä kouluissa. Vanhempien kouluttaminen netin riskien suhteen olisi myös tärkeää, sillä nettikiusaamistapauksissa kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitystä ei voi sivuuttaa.

4 SOVELTAVAN DRAAMAN KEINOIN

Kappaleessa neljä esittelen soveltavan draaman käsitteitä. Kerron yksityiskohtaisemmin kokemuksistani soveltavan draaman parissa: esittelen alakoulun kuudennelle luokalle toteutetun draamaprojektin ja käyn läpi opiskeluaikani kertyneitä kokemuksia draamatarinasta.

4.1 Käsitteitä

Elina Rainio esittelee kirjassaan *Prosessidraama ja tutkiva teatterityö* (2009,16) kaavion, joka jakaa teatterikentän kahteen osaan, perinteiseen ja soveltavaan teatteriin. Perinteiseen teatteriin liittyvät esimerkiksi ohjaajälähtöisyys ja klassinen teatterin te-

kemisen käsityötaito. Soveltavaan teatteriin kuuluvat esimerkiksi sellaiset käsitteet kuin prosessidraama ja ryhmänohjaamisen taito. Teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen yksi tärkeistä painopisteistä on soveltavan teatterin työkalujen haltuunotto (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2009, 1). (Rainio 2009, 16)

Soveltavan teatterin käsite kaikkine alakäsitteineen on verrattain uusi ja käsitteen sisältö riippuvainen määrittelijästään. Koen sanan draama käytön ongelmallisena sen monimerkityksellisyyden tähden. Draama tarkoittaa suomeksi ristiriitaa (vrt. ”ei suurta draamaa”), tv-draamaa (elokuvien ja tv-sarjojen luokitus) ja teatterillista toimintaa. Käyttäessäni sanaa draama tarkoitan viimeksi mainittua. Draamalla tarkoitan teatterillista yhteistoimintaa, jonka keskiössä on ryhmäprosessi.

Draama-sana eroaa teatteri-sanasta siten, että teatteri pyrkii valmiiseen esitykseen – draama sen sijaan on prosessi. Käytän käsitettä draama samaan tapaan kuin Marjo-Riitta Ventola ja Micke Renlund toimittamansa teoksen *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* johdannossa (2005, 12-14). Draaman menetelmiä käyttävään työskentelyyn ei välttämättä liity esitystä, toteavat Ventola ja Renlund (2005, 12). ”Draamamenetelmät ovat kehittyneet draamallisten elementtien soveltamisesta kasvatuksessa ja esimerkiksi terapiassa”, Ventola ja Renlund kirjoittavat (2005, 12). Lainaus Ventolan ja Renlundin artikkelista *Käytäntöjä* (2005, 56-80) kuvaa hyvin eroa käsitteiden draama ja teatteri välillä:

Draama välttää taiteellisen elämyksen mystifiointia. Se pyrkii lähentämään taidetta arjen kokemuksiin. Osallistujat rakentavat dramaturgista kokonaisuutta kollektiivisten työtapojen avulla. Ne eivät edellytä aikaisempaa kokemusta. Roolihenkilön kuvan syventäminen, ristiriitojen ja vastavoimien tutkiminen tapahtuu yhteisesti. Näyttelijän tai dramaturgin tehtäviä ei korosteta, ei myöskään yksilöllisiä ilmaisutaitoja.
(Renlund ja Ventola 2005, 62).

Prosessidraama ja draamatarina ovat käsitteitä, jotka esiintyvät opinnäytetyössäni. Ventola ja Renlund (2005, 60) määrittelevät sanat onnistuneesti ja yhdenmukaisesti oman käyttöni kanssa: ”Ohjaajan valmisteleva toiminnallisen dramaturgian suunnitelma on draamatarina.” ”Prosessidraamaksi kutsutaan usein tarinaan pohjautuvaa työskentelyä.” Vallaton verkko -harjoitteissa käytän draamallisia menetelmiä mediakasvatuksen kontekstissa. ”Prosessoivan draaman työskentelylle on ominaista, että siinä osallistuja tulee käsitelleeksi aihetta elämyksellisesti ja toiminnallisesti roolin,

tilanteen tai tarinan puitteissa”, kirjoittaa Marja Louhija *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* -kirjan esipuheessa (2005, 7-8). En ole tottunut käyttämään käsitettä prosessoiva draama, mutta Louhijan määrittelyssä termi kuvaa hyvin nettikiusaamisteeman ympärille kietoutuvaa Vallaton verkko -materiaalia.

Ohjaajan toiminnan perusteet ovat soveltavan draaman puolella, draamamenetelmiä käytettäessä, erilaiset kuin perinteisen teatterin puolella: ”Pedagogisessa ja erityisesti sosiaalipedagogisessa ihmistyössä ohjaaja lähtee yhteisön tarpeista. Hän on enemmänkin mahdollistaja ja opastaja, joka auttaa yhteisöä ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan teatterin keinoin”, kirjoittaa Ventola (2005, 41) artikkelissa *Taide keskelle elämää*. Vallaton verkko -harjoitteita kirjoittaessani olen tehnyt pedagogista työtä: tutkinut kohderyhmääni 9–12-vuotiaita ja pyrkinyt luomaan harjoitteisiin mahdollisimman laajan kosketuspinnan kohderyhmäni kannalta.

4.2 Draamaa ja teatteria yhteisön lähtökohdista

Metropolia Ammattikorkeakoulun esittävän taiteen toisella vuosikurssilla opiskellessani osallistuin Draama ja teatteri yhteisöissä -kurssille, jonka päämääränä oli lähettää opiskelijat tutkimaan erilaisia yhteisöjä ja tekemään draamaa ja teatteria yhteisön lähtökohdista. Kurssin yhteydessä, keväällä 2007 toteutin yhdessä Saara Laakson kanssa draamaprojektin Arabian koulun 6.-luokkalaisille. Yhdessä luokan opettajan kanssa päätimme, että projektin tarkoituksena on parantaa luokan ryhmähenkeä.

Minä ja työparini huomasimme pian, että luokan haaste oli kiusaamisen lisäksi kahtia jakautuminen tyttöjen ja poikien välillä. Salmivalli (2005, 159) kirjoittaa jo hyvin pienten lapsien suosivan leikkitovereina samaa sukupuolta olevia vertaisia. Carol Lynn Martin ja Richard Fabes (2001, Salmivallin 2005, 161 mukaan) selvittivät tutkimuksessaan mm. mitä seurauksia leikkimisellä samaa sukupuolta olevien lasten kanssa oli näiden myöhemmälle käyttäytymiselle. Mitä enemmän päiväkotikäiset lapset leikkivät samaa sukupuolta olevien vertaisten kanssa, sitä enemmän pojat alkoivat käyttäytyä aktiivisemmin, rajummin ja aggressiivisemmin, tytöt rauhallisemmin, vähemmän aggressiivisesti ja muun muassa lähempänä aikuisia. Arabian koulun kuudennen luokan tilanne oli kuin oppikirjasta: pojat metelöivät ja riehuivat, tytöt olivat hiljaa eivätkä osallistuneet vapaaseen keskusteluun. (Salmivalli 2005, 161.)

Hyvän ryhmän tunnistaa joustavista rooleista. Kuudennen luokan roolit olivat lukkiutuneet eikä tasa-arvoisuus toteutunut. Luokkatilanteissa tytöt vetäytyivät ja pojat ottivat täyden vallan suhteessa luokan tapahtumiin. Luokassa oli myös kiusaamista, mikä kiristi tunnelmaa entisestään. Ohjaava opettajamme Elina Rainio teki meille ehdotuksen luokan jakamisesta kahteen eri ryhmään. Vasta jakamalla luokan tyttöjen ja poikien ryhmiin, saimme tietoa tyttöjen ajatuksista ja kykenimme tutustumaan tyttöihin. Prosessidraaman tarinakehyksen kertoessa prinsessasta ja ritarista, Saara ohjasi tyttöjä kirjoittamaan prinsessan päiväkirjaa ja minä ohjasin pojat kirjoittamaan laulun sanat ritarin näkökulmasta. Erillisiä tyttöjen ja poikien tunteja seuraavilla yhteisillä tunneilla tytöt alkoivat toimia aktiivisemmin. Rohkeimmat tytöistä alkoivat osallistua draamaharjoitteisiin eri tavalla kuin aikaisemmin ja laittoivat itsensä likoon. Poikien reaktio tähän oli varsin tyrmistynyt. Tuntui, että heidän oli vaikea käsittää, että tytöt tulivat heidän ”reviirilleen” – aktiivisen toimijan rooliin.

Viimeisellä draamatunnilla yksi tytöistä uskalsi ottaa prinsessan roolin draamassa ja teki huikean roolisuorituksen. Koko projektin ajan minua oli vaivannut tyttöjen hiljaisuus ja vetäytyvyys ja koin ohjaajana tyydytyksen tunnetta, kun tytöt alkoivat toimia aktiivisesti ja ottivat tilaa ryhmässä. Mietin, edistikö tämä kuitenkin ryhmän yhtenäisyyttä ja ryhmähenkeä? Tytöt vaikuttivat voimaantuneen heille suunnatuista harjoituksista, mutta vahvistuiko koko ryhmä siitä? Saiko tyttöjen innostus aikaan lisää eripuraa ryhmässä? Vahvistimmeko tiukkoja sukupuolirooleja entisestään? Emme palanneet luokkaan projektimme jälkeen tutkimaan prosessidraaman vaikutuksia. Minusta draamaohjaajana tuntui arvokkaalta se, että saimme hajanaisessa ryhmässä luokan tytöt innostumaan draamatoiminnasta.

4.3 Draamatarina lumoa

Ensimmäisen kerran innostuin draamatarinasta esittävän taiteen koulutusohjelman ensimmäisellä vuosikurssilla, kun kokeilimme oppitunnilla erilaisia prosessidraaman metodeja. Kolmannella vuosikurssilla pääsin tutustumaan metodiin suoraan syllytete-

taalla toimiessani draamatarinaa paljon kehittäneen Allan Owensin⁴ assistenttina Chesterin yliopistossa lukuvuonna 2007–2008. Owensin käsissä draamatarina lumooa siihen osallistujat. Draamapedagogiikan professorin ottaessa esille moniin eri kankaisiin käärityn valtavan kauhan, johon on sidottu naruilla roikkumaan monien kymmenten eri draamatarinoiden maskotit, osallistuja ei voi kuin pidätellä henkeään. Maaginen esine kertoo, että osallistuja on astumassa viettimaailmaan, jossa järjen ääni saa vai-mentua. Osallistuja on astumassa satuun. Sadun kutsu kuulostaa houkuttelevalta, kuin pienten, puiseen kauhaan kiinnitettyjen kellojen helinältä. Draamatarinan myötä osallistuja pääsee kokeilemaan erilaisia rooleja ja loikkaa mukaan luovaan yhteistoimintaan. Owens johdattaa osallistujat eettisen päätöksenteon äärelle leikkien ja viattomien harjoitusten avulla.

Owensin oppeja vuoden sulateltuani, kirjoitin talvella 2009 Postimuseon Jaamme Tunteen -näyttelyn yhteyteen ensimmäisen draamatarinani. Draamatarinan tekeminen osoittautui yllättävän haastavaksi. Aluksi tarinani kertoi ihanasta Pontus-postikoirasta ja hänen vielä ihanammasta emännästään Nellistä. Kahden ihanan roolihahmon välille ei syntynyt ristiriitaa eikä draamatarina ottanut tulta alleen. Epäonnistumisen kokemus ryhmän parissa haalean tarinan kanssa pakotti minut etsimään tarinaan uudenlaisen näkökulman.

”Päinvastoin kuin useimmissa nykyaikaisissa lapsille tarkoitetuissa kertomuksissa pahuus on vanhoissa saduissa kaikkialla läsnä oleva yhtä hyvin kuin hyvyyskin”, kirjoittaa psykoanalyytikko ja lapsipsykologi Bruno Bettelheim klassikkokirjassaan *Sadun lumous* (1975, 16). Bettelheim kritisoi ”nykyaikaisia” eli 70-luvulla kirjoitetut satuja, mutta kritiikki sopii hyvin myös 2000-luvun satuihin. ”Niiden vuosisatojen (tai jopa vuosituhansien) aikana, jolloin satuja on kerrottu, ne ovat koko ajan hioutuneet ja alkaneet välittää sekä ilmeisiä että kätkeytyjä merkityksiä, puhua yhtä aikaa ihmisen persoonallisuuden kaikille kerroksille tavalla, joka tavoittaa yhtä hyvin lapsen oppimattoman mielen kuin paljon kokeneen aikuisen,” kirjoittaa Bettelheim (1975, 12) puhuttelevassa ja avartavassa teoksessaan.

⁴ Allan Owens on Iso-Britanniassa, Chesterin yliopistossa työskentelevä draamapedagogiikan professori, prosessidraaman asiantuntija, jonka suomeksi käännettyjä kirjoja ovat mm. *Draama toimii* (1998, JB-kustannus) ja *Draamasuunnistus* (2002, Draamatyö).

Bettelheimiin tutustuminen antoi minulle viisautta tehdä tarvittavat muutokset draamatarinaan: kiltti Pontus-koira pysyi kilttinä, mutta muutin koiran omistajan, Nellin, ilkeäksi. ” ’Kiltit’, ’turvalliset’ sadut eivät puhu mitään sen enempää kuolemasta kuin vanhenemisestakaan, ihmisen olemassaolon rajoista, eivätkä myöskään ihmisen ikuisen elämän toiveesta”, kirjoittaa Bettelheim (1975, 15). Mielenkiintoista oli, että tarinan ollessa kohdallaan, osallistujat päätyivät tarinan lopussa erilaisiin ratkaisuihin ikäryhmästään riippuen. Nuorimmat työpajaan osallistuneet lapset (6-7-vuotiaat) pyrkivät hinnalla millä hyvänsä tekemään sovinnon pahan Nellin ja hyvän Pontuksen välillä, kun taas vanhemmat lapset rankaisivat Nelliä hänen töykeästä käytöksestään ja valitsivat, että Pontus lähtee ilkeän omistajansa luota. Näin ollen voisi päätellä, että draamatarinan lopetuksen, joka usein on avoin, lapsi valitsee kehityksensä kannalta hedelmälliseltä lähtökohdalta ja omien valmiuksiensa ja kehityshaasteidensa mukaan. Esiteinit ovat jo valmiita kapinoimaan auktoriteettia vastaan, kun taas leikki-ikäinen pyrkii konsensukseen.

5 KIUZAAMISEN EHKÄISYN TAVOITTEET

Tässä luvussa erittelen Vallaton verkko -harjoitteiden tärkeimpiä tavoitteita: empatia ja tunnetaitojen kehittämistä ja vahvistamista sekä turvallisen ilmapiirin luomista luokassa. Lukujen sisältä löytyvät esimerkit eräistä Vallaton verkko -harjoitteista, jotka edistävät tavoitteiden toteutumista ryhmässä.

5.1 Empatia ja tunnetaidot

Christina Salmivallin johtama KiVa-koulu hanke on tehnyt kiusaamisen vastaista työtä vuodesta 2006. KiVa-koulu hankkeen kotisivuilla kerrotaan, että tehokkaiksi havaittujen toimenpiteiden tavoitteita ovat mm. empatian lisääminen kiusattuja kohtaan, tietoisuuden lisääminen sekä turvallisista keinoista auttaa kiusattuja että ryhmän merkityksestä suhteessa kiusaamiseen. (KiVa-koulu.) Gunnar Höistad (2001, 166) toteaa: ”Lasten opettaminen sosiaalisesti myönteiseen käytökseen on lasten ja nuorten kanssa työskentelevien näkökulmasta kaikkein tärkein tehtävä. Empatia, myötäeläminen, on tämän kasvatustavoitteen keskeisin ulottuvuus.”

Sekä Höistad että Salmivalli painottavat empatian merkitystä kiusaamisen ennalta ehkäisyssä. Väitän, että empaattinen ihminen ei kiusaa vertaistaan. Päinvastoin - empaattinen ihminen auttaa kärsivää. Toisaalta tutkimuksissa on löydetty kaksi erilaista kiusaajien ryhmää, joista toisella on keskimääräistä korkeampi sosiaalinen älykyys (Kaukiainen ym. 2002, Salmivallin 2005, 105 mukaan). Jos kiusaaja on jo valmiiksi sosiaalisesti älykäs, niin miksi opettaa hänelle tunnetaitoja? Entä jos kiusaaja saa opetuksesta vain lisää välineitä kiusaamiseen ja vallan käyttöön? "Empatia on sitä, että osaa ja haluaa asettua toisen rooliin, tunnistaa toisen tunteet ja vastaa toisen tunteisiin." (Honkonen & Salovaara 2008). Kiusaajalla voi olla osaltaan hyvät tunnetaidot, mutta löytyykö häneltä halua asettua kiusatun rooliin?

Tunneruletti

Kesto: 5 min

Välineet: Tunnehymiöt

Tila: Luokahuone

Tavoitteena on vahvistaa empatiataitoja ja keskittymiskykyä

Oppilaat ottavat tunnehymiökortit esille. Pyydä, että oppilaat kuuntelevat uusimman osan tarinaa ja keskittyvät tarinaa kuunnellessaan siihen, millä Maarista mahtaa tuntua. Kerro, että jossain kohdassa tarinaa hän pysähtyy (☺ merkityissä kohdissa) ja silloin oppilaat nostavat kaikki sen tunnehymiön ilmaan, joka kuvaa Maarin sen hetkistä tunnetilaa.

(Vallaton verkko -harjoitteet, 4.tunti/Harjoite B)

Tunneruletti-harjoite perustuu empatiataitojen vahvistamiseen. Empatian ja tunnetaitojen opiskelu tapahtuu parhaiten turvallisessa, tasa-arvoisessa ilmapiirissä. Keväällä 2009 esitin Postimuseossa lapsille suunnattua Postikatu-näytelmää, joka kiersi tunteita käsittelevän Jaamme Tunteen -näyttelyn. Roolini Pipsa Postinkantajan kautta huomasin, että tunteisiin pureutuvan toiminnallisen näyttelyn tunneteemat sisäistettiin parhaiten niissä päiväkotien - ja koululaisryhmissä, joissa oli turvallisin ilmapiiri. Mistä turvallinen ilmapiiri syntyy ja miten hyvää ilmapiiriä voi luokassa vahvistaa?



Kuva 5. Pipsa Postinkantajan roolissa, Postimuseon Jaamme Tunteen -näyttelyssä.

5.2 Turvallinen verkko

Opettaja Kirsi-Marja Puhakka (2005, 67) kertoo artikkelissaan *Me-henkeä, hyväksymistä ja yhteistyötä draaman keinoin* kokevansa itselleen tärkeänä tavoitteena opettajan ja oppilaiden tutustumisen toisiinsa. "Uskon vakaasti siihen, että lähtökohta luokan hyväksyvälle ja kannustavalle ilmapiirille ja sitä kautta yhteistyölle on siinä, että ryhmän jäsenet tuntevat toisensa riittävän hyvin", Puhakka (2005, 66) kirjoittaa. Toiminnallisten harjoitteiden myötä ryhmän jäsenet oppivat tuntemaan toistensa eri tavalla kuin tavanomaisessa luokkatyöskentelyssä. Draamaharjoitteiden tarkoituksena on rakentaa mahdollisimman turvallinen ryhmä jokaisen yksittäisen oppilaan ympärille. Toiminnan onnistuessa syntyy vallaton, turvallinen verkko. Peili-harjoitteessa satunnaisesti muodostuneet parit mahdollistavat tutustumisen ennalta tuntemattomampaan ryhmäläiseen:

PEILI

Kesto: 15min

Välineet: CD-soitin ja rauhallista musiikkia, muistipelin kortteja

Ennakkovalmistelut: CD-soittimen hankkiminen, musiikin valitseminen ja muistipelin korttien valitseminen siten, että kortteja on yhtä monta kuin oppilaita ja pareja yhtä monta kuin oppilaiden lukumäärä kahdella jaetuna.

Tavoite: Luoda keskittynyt ilmapiiri, vahvistaa luottamusta parin välillä sekä harjoitella tunteiden ilmaisemista kasvoilla.

Jaa jokaiselle oppilaalle yksi muistipelikortti. Oppilaat jakautuvat pareihin siten, että he hakeutuvat sen oppilaan luokse, jolla on muistipelikortin pari.

Laita rauhallista musiikkia soimaan. Pari päättää kumpi heistä on A ja kumpi B. Kerro, että aluksi B yrittää jäljitellä A:n liikkeitä. A liikuttaa vain käsiään niin hitaasti, että B pystyy tekemään liikkeen samalla tavalla. Sitten B:stä tulee liikkeen johtaja. Käsistä siirrytään kasvonilmeisiin. A tekee hitaasti erilaisia ilmeitä kasvoillaan siten, että B pystyy seuraamaan häntä tarkasti ja sitten A ja B vaihtavat rooleja.

(Vallaton verkko -harjoitteet, 3.tunti/Harjoite B)

”Ryhmän jäseneksi tuleminen ja hyväksytyksi tuleminen tunne on tärkeää osallistajuuden mahdollistamiseksi. Tämä syntyy minusta parhaiten kävely- kontakti ja energialeikeissä, joissa ei ehdi jännittää ja miettiä mitä voisi tapahtua.” kirjoittaa Elina Rainio kirjassaan *Prosessidraama ja tutkiva teatterityö* (2009, 11). Vallaton verkko -harjoitteet sisältävät paljon yksinkertaisia pelejä ja leikkejä, kuten Liikkeen aloittaja (6. tunti, harjoite A) ja Ilmejono (3. tunti, harjoite A). Toisaalta, jotta oppitunnit sisältäisivät riittävästi tietoa netistä, olen joutunut karsimaan aineistoa juuri leikkien ja pelien kohdalta. Tavoitteeni on, että pelien ja leikkien avulla saatava kokemustieto sekä netifaktat toimisivat sulassa sovussa Vallaton verkko -harjoitteissa.

6 HARJOITTEIDEN SYNTYPROSESSI

6.1 Moniammatillinen työryhmä taustatukena

Mediakasvatuksen suunnittelija, mediakasvatuksen ja audiovisuaalisen kulttuurin asiantuntija Sanna Spišák kokosi ympärilleen nettikiusaamisen vastaisen materiaalin valmistamisen tueksi asiantuntevan ja moniammatillisen työryhmän: Ehkäisevän päihdetyön suunnittelija, kasvatustieteilijä, luokanopettaja ja sosiaalityöntekijä Marja Snellman-Aittola ja koulurauhan suunnittelija, kasvatustieteiden maisteri Eeva-Liisa Markkanen ovat tukeneet minua prosessin alusta lähtien. Varhaiskasvatuksen kiusaamista ehkäisevän työn suunnittelijalta Laura Kirveeltä, kasvatustieteilijä hänkin, sain erityisesti projektin alussa hyviä kirjavinkkejä ja kannustavaa palautetta. Työryhmä kokonaisuudessaan on ollut mukana prosessissa elokuusta alkaen ja keskustelut sekä

palautteet ovat ohjanneet minun työtäni. Sanna Spišák on työryhmän johtamisen lisäksi ohjannut minua opinnäytetyön raportti-osuuden laatimisessa.

Työryhmäni on peilannut ajatuksiani ja antanut oman osaamisensa käyttööni, mikä on taannut Vallaton verkko -materiaalin korkean laatua. Rohkaiseva ja tasa-arvoinen työryhmä on seurannut edistymistäni ja tuonut uusia näkökulmia harjoitteisiin. Olen erityisesti pitänyt siitä, että jokainen työryhmän jäsenistä on katsonut nettikiusaamisen vastaisia harjoitteita oman ammatillisen osaamisensa kurkistusluukusta. Palaverit ovat tarjonneet minulle tietoa aiheestani ja rakentavaa palautetta. Sanna Spišákilta sain tarkkoja vastauksia nuorten netin käyttöön liittyen, Marja Snellman-Aittola osasi valottaa koulujen arkea ja Eeva-Liisa Markkaselta löytyi loistavia jatkokehittelyvideoita liittyen harjoitteisiin. Moniammatillisessa työryhmässä työskenteleminen on ollut opettavaista: ammatti-identiteetiltään erilaisten jäsenten näkemykset ovat rikastuttaneet minua.

Ennen kuin aloitin harjoitteiden tekemisen, olin tavannut Sanna Spišákin muutamaan otteeseen. Keväällä 2009 Spišák kertoi projektin suuntaviivoista ja selvitimme yhteistyön mahdollisuuksia. Kesäkuussa tapasimme Sanna Spišákin ja Laura Kirveen kanssa ja kävimme läpi suunnittelijoiden ajatuksia nettikiusaamisen vastaisesta työstä. Luin materiaalia liittyen kiusaamiseen pääasiallisena lähteenäni Salmivallin *Kaverien kanssa* (2005) ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton nettikiusaamista koskevat aikaisemmat aineistot ja tutkimukset. Tutustuin myös alakoululaisten suosimiin internetsivustoihin, kuten pelimaailma Aapeliin (www.aapeli.fi) ja Pikseliboksi-tarinassa esiintyvään keskustelupalsta hevoset.com:iin. Sanallistin erilaisia toiminnallisia harjoitteita palaveriimme 10. syyskuuta. Tässä harjoitus nimimerkkaaja, joka toimi draamatarina Pikseliboksin ensimmäisten harjoitteiden hyvänä pohjana:

Nimimerkkaaja

TILA: Luokka

Tarvitaan: Sekuntikello

Netissä pitää aina kirjautua palveluihin jollain nimimerkillä. Omalla nimellä harvemmin esiinnyttään. Nyt keksi itsellesi hauska käyttäjätunnus, mielellään ei se, jota yleensä käytät. Kun kaikki ovat kertoneet omansa, käydään tunnukset järjestyksessä läpi. Sitten ope kertoo ottavansa aikaa ja mittaa miten kauan luokalla kestää sanoa nimimerkit vuorotellen. Seuraavalla kerralla käyttäjätunnuskierron pitää saada mahdollisimman hitaasti tehtyä.

(Tekijän työpäiväkirja, 10.9.2009)

Harjoitteiden haasteeksi nimettiin suuret eroavaisuudet nettitietouden suhteen kohde-ryhmän sisällä. Osalla oppilaista ei ole lainkaan kokemuksia internetistä. Yritin ottaa tämän huomioon harjoituksia suunnitellessa siten, että harjoitukset mahdollistaisivat tiedon jakamisen luokassa. Oletukseni harjoituksia tehdessäni oli, että jotkut luokasta (opettaja joukkoon mukaan lukien) tietäisivät internetistä jonkun verran ja toiset eivät mitään. Ensimmäiset tekemäni harjoitukset olivat köykäisiä ja pikaisesti väsäytyjä, sillä työaikani oli elo-syyskuussa kulunut pääosin taustamateriaaliin tutustuessa. Harjoitusten avulla kokeilin kepillä jäätä. Halusin tunnustella, mikä erityisesti sytyttää työryhmääni ja mitä he kaipaavat lisää. Sain paljon rakentavaa palautetta: Toivottiin, että lisään harjoituksiin tavoitteet ja ryhmien jakoon toivottiin erityisiä ohjeita. Lisäksi minua pyydettiin vääntämään harjoitukset rautalangasta ja harjoituksiin haluttiin selkeä näkökulma.

6.2 Pikseliboksi-draamatarinan synty

Koska MLL:n työryhmäni toi jo ensimmäisessä tapaamisessa 3. elokuuta esille, että tarinoita tarvitaan alakouluissa, aloin heti kehittää tarinaideoita muistikirjaani. Tarinat toimisivat myös aamunavausteksteinä, joista työryhmän mukaan on huutava pula. Ensimmäinen tarinan itu, jota aloin hahmotella on päivätty 12. elokuuta:

Koulukaverit tai luokkakaverit, jos heitä nyt kavereiksi saattoi kutsua, olivat lapsellisia tai sitten koviksia.
(Työpäiväkirja 12.8.2009)

Tarinassa esiintyvän Merin käsitys luokkakavereistaan pohjaa Salmivallin tutkimukseen. Salmivallin tutkimuksesta selviää, että kiusatuilla lapsilla on useasti negatiivinen käsitys muista lapsista (2005, 122). Aloin pyöritellä mielessäni tarinoita, satuja ja kertomuksia sekä kehittää erilaisia puhujia.

Pikseliboksi-tarina syntyi vaivihkaa, kun päähenkilön karkeana esikuvana toimi 10-vuotias kummityttöni. Pikseliboksin päähenkilö on Maari.

Olipa kerran tyttö nimeltä Maari. Hänellä oli kaksi suurta rakkautta: hevoset ja Harry Potter. Jos hän olisi saanut päättää, olisi hän ollut noita-

*opiskelija samassa opinahjossa kuin nuori velho Harry Potter. Kouluunsa Tylypahkaan Maari olisi ratsastanut Shetlannin-ponilla.
(Pikseliboksi-tarina)*

Maari on antisankari, jonka alussa mainituista toiveista mikään ei toteudu. Hän ei pääse edes ratsastustunneille. Maari elää mielikuvitusmaailmassaan eikä hänellä ole suurta kaveripiiriä, mikä helpottaa kerrontaa. Riittää, että kuvailen päähenkilöä.

Tarinasta tuli nopeasti draamatarina, kun oivalsin tarinaa kirjoittaessani, että tarvitsen ryhmän apua tarinan etenemistä varten.

*Mutta Maari oli päättänyt ottaa uuden askeleen ja loikata Pikseliboksiin, netin ihmeelliseen virtuaalimaailmaan, jossa pystyi keskusteluihin osallistumisen lisäksi myös liikkumaan virtuaalihahmolla boksista eli huoneesta toiseen. Hän oli pitkään säästänyt viikkorahojaan Pikseliin liittymistä varten. Liittyminen oli ilmaista, mutta pikselipennit eivät.
(Pikseliboksi-tarina)*

Maari on päättänyt liittyä Pikseliboksiin ja tarvitsee nimimerkin itselleen. Ensimmäinen draamatarinan tehtävä on yksilötehtävä, Maarille nimimerkin ideoiminen. Harjoitteen pohjatyö oli tehty luvussa 6.1. esitellyssä ”Nimimerkkaaja-harjoitteessa. Maarin tarina etenee ja oppilaita kannustetaan eläytymään Maarin tunteisiin pohtimalla, miltä Maarista mahtaa tuntua tarinan toisen osan eri vaiheissa, kun Maarin luokkatoveri Jari haukkuu Maaria.



Kuva 6. Pikseliboksin esikuvan, Habbhotellin visuaalinen ilme. (Sulake Oy)

Muistan itse alakoululaisena kuinka pienikin vihjaus romantiikkaan sai korvanalukseni punastumaan. Halusin huomioida tarinassa alakoululaisen kypsymättömän romantiikan nälän. ”Toisaalta, Jari oli aika söpö.” ajattelee Maari tulevasta kiusaajastaan. Lopuksi ilmenee, että aluksi Maaria porkkanaksi haukkuneen Jarin mielestä Maarin hiukset

ovat kivan väriset. Tarinan kuulijalle jää toivottavasti orastava toive, että jonkinlainen ystävyys voisi syntyä kiusatun ja kiusaajan välille.

Seuraavana päivänä ruokatunnilla Maari istui tavalliseen tapaansa samaan pöytään luokan muiden tyttöjen kanssa ja pyöritteli lusikkaansa kasviskeitossa. "Mitä tää ruoka on?" Maari kysyi, mutta kukaan ei vastannut.

(Pikseliboksi-tarina)

Maarin ja luokan tyttöjen kuvauksessa tärkeää oli tunnelman luominen. Tytöt jättävät vastaamatta Maarin kysymyksen. Torjunta, hiljainen, hienovarainen kiusaaminen on hyvin yleistä tyttöjen keskuudessa (Hakanen & Honkonen 2005, 10). Maarin tarina sai lopullisen ratkaisunsa, kun sain Sanna Spišákilta muutamia tyypillisiä esimerkkejä alakoululaisten parissa netissä tapahtuneesta kiusaamisesta. Spišákin esimerkeissä esiintyi Habbohotellissa tapahtunut varkaus ja päätin, että jo luomani hahmo Maari joutuu varkauden kohteeksi.

Maari meni huoneeseensa botin saattelemana eikä ollut uskoa silmiään. Hänen huoneensa oli tyhjä – ei huonekalun huonekalua. Minne ne olivat kadonneet? Pikku hiljaa epäily alkoi kalvaa Maarin mieltä, kunnes se muuttui varmuudeksi.

(Pikseliboksi-tarina)

Pikseliboksi-tarinan lopun suhteen olen edelleen epävarma, sillä draamatarinan lopetus jätetään usein avoimeksi. Tarinan viimeisessä kappaleessa kiusaamiselle tehdään loppu nettikiusaamisen vastaiset säännöt laatimalla. Mietin, ovatko lopun tapahtumat liian romanttisia ottaen huomioon tarinan realistisen sävyn. "Ilman tällaisia rohkaisevia loppuratkaisuja sadut saisivat lapsen tuntemaan, ettei hänellä todellakaan ole mitään mahdollisuutta selviytyä elämänsä vaikeuksista", kirjoittaa Bettelheim (1975, 178) onnellisen lopun tärkeydestä. Bettelheimin tavoin, haluan uskoa toivoa luovan lopun eheyttävään voimaan. Toisaalta, Maarilla on oma mielikuvitusmaailmansa – skeptisin lukija voi tulkita tarinan lopetuksen anteeksipyyntöineen Maarin mielikuvituksen tuotteeksi.

Pyyhkiessään kyyneliään Anu-open tarjoamalla nenäliinalla, Maari kuuli miten anteeksipyyntöt alkoivat kaikua hänen ympärillään. Koko luokka pyysi yksi kerrallaan Maarilta anteeksi. Viimeisenä anteeksipyyntönsä esitti Jari, joka lisäsi, että oikeasti hänen mielestään Maarin uudet hiukset olivat hienon väriset.

(*Pikseliboksi-tarina*)

6.3 Luovuuden lähteillä

Ammensin harjoitteita yhtä lailla lapsuuden teatterikoulukokemuksista ja koulutusohjelman opintokokonaisuuksista kuin alan kirjallisuudestakin. Tärkeitä lähteitä harjoitteille olivat Eija Leskisen *Ryhmä toimimaan!* (2009) ja Anu Löyttyniemen *Sukkela suu, ketterä keho* (2003). Loppuvaiheessa löysin harjoitteita myös Allan Owensin ja Keith Barberin *Draamasuunnistuksesta* (2002). Aluksi harjoitteet tulivat mieleeni kuin itsettään tarinan edetessä. Vähitellen jouduin pakottamaan itseni etsimään, soveltamaan ja luomaan tarinaan sopivia harjoitteita.

Harjoitteiden innoittajana pidän työryhmän kanssa 10. syyskuuta pidettyä palaveria. Palaverin ilmapiiri oli innostunut ja työryhmämme suorastaan pulppusi ideoita. Pyrin nostamaan lähes kaikki palaverissa hyväksi koetut ideat osaksi draamatarinaa. Yhteinen palaveri ja sen perusteella tekemäni muistiinpanot toimivat suunnan näyttäjänä, kun pohdin, mitä harjoitteita nostaisin draamatarinaan. Esimerkiksi harjoitteet Chatin säännöt (1. tunti), Maarin tekstiviesti (7. tunti) ja Toimintasuunnitelma (7.tunti) saivat alkunsa palaverissa kuten myös idea kamerakännyköiden käyttämisestä harjoitteissa.

Kun olin tekstini kanssa aivan jumissa, kirjoitin koko Pikseliboksin käsikirjoituksen pienille paperin paloille. Listasin muistilapuille minkälaisia tehtäviä käytetään ja missä muodossa ne ovat ja ovatko ne luokka-, pienryhmä-, pari-, vai yksilötoimintaa. Visuaalisen ärsykkeen avulla koetin luoda järjestystä. Hahmotin myös mitä erilaisia harjoituksia vielä puuttuu. Käytin kirjassa *Draamasuunnistus* (Owens & Barber 2002, 26-34) lueteltuja metodeja ja poimin parhaimmat ja tilanteisiin sopivat. Yksi näistä harjoituksista, Kaksi ryhmää – kaksi henkilöä, muokkaantui harjoitukseksi nimeltä Pään äänet (8. oppitunti, harjoite A). Marja Snellman-Aittola antoi 30. syyskuuta kahdenkeskisessä palaverissamme panoksensa Pään äänet -harjoitteen muokkaamiseen.

6.4 Palautteen saaminen

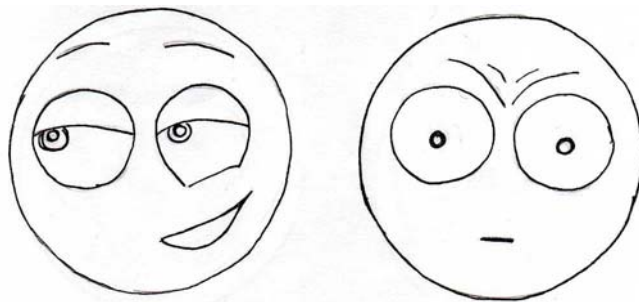
Tein draamatarina Pikseliboksin ensimmäisen version reilussa viikossa. Palautin draamatarinan työryhmälleni ja sain 22.syyskuuta Marja Snellman-Aittolalta ja Eeva-Liisa

Markkaselta palautteen draamatarinaan. Palautteen saaminen tuntui yllättävän raastavalta. Tiedostamattani, minun omistajuuteni draamatarinaan taideteoksena oli muotoutunut sinä aikana, kun olin käsikirjoittanut tarinaa. Vasta palautteen saadessani oivalsin, miten henkilökohtainen suhde minulla oli draamatarinaan. Kiitin ystävällisistä ja rakentavista kommenteista työryhmää samanaikaisesti kun sisälläni kuohui. Palaute kajosi minun rakkaaseen teokseeni, minun omaan tuotokseeni ja koin uhman tunteita.

*Mulla tulee tässä taas seinä vastaan, miksi *****ssä tämäkin pitäisi linkittää? Eikö se linkki ole aika selvä, kun sitä ennen on luettu tarinapätkä jossa tytöt kikattavat...ja Maari on jo kokenut netissä sitä voimattomuutta. Kysymykset ovat hyviä, mutta mun mielestä eivät sovi tähän kohtaan.*

(Työpäiväkirja 25.9.09)

Samanaikaisesti kun toinen puoli minua iloitsi ammatillisesta yhteistyöstä, toinen puoli halusi pitää koko tarinan itsellään – hoivata sitä, antaa sen kasvaa rauhassa ja luoda sitä hitaasti kohti tulevaa. Palautteen saaminen tuntui siltä kuin sydämeni olisi viety teuraalle. Ammatillisesti koen selvinneeni ristipaineesta erinomaisesti. Pidin koko prosessin ajan kiinni omasta visiostani. Kykenin kuitenkin vaikuttamaan työryhmän ideoista ja valitsemaan palautteesta jatkokehittelyn kannalta tärkeän materiaalin.



Kuva 7. Alustava versio tunnehymiökorteista. Piirros: Heli Mattila.

Työryhmältä saadussa palautteessa pyydettiin, että Maarin kuvaus ei olisi niin stereotyyppinen. Sosiaalisten taitojen puute kuitenkin korreloi kiusatuksi tulemisen kanssa enkä suostunut luopumaan luomastani vetäytyvästä ja mielikuvitusmaailmaan pakenevasta hahmosta (Salmivalli, 2003). Palautteessa ehdotettiin, että ensimmäiseen kappaleeseen liittyen tulisi pohtia myös materialismin merkitystä: Mikä arvo on harrastuksilla? Miltä tuntuu, jos ei ole varaa muodikkaisiin juttuihin? Mihin on valmis rahoja käyttämään? Idea oli loistava. Nettikiusaamisen teemassa pysymisen takia en ollut valmis raivaamaan tilaa erinomaisten kysymysten käsittelylle. Toisessa harjoituksessa,

Tunneruletissa, otetaan käyttöön oppilaiden askartelemat tunnehymiökortit. Koska tarkoituksena on empatiataitojen parantaminen, toimivat tunnekortit tässä erinomaisena apuvälineenä. Jokainen oppilas eläytyy Maarin tunteisiin ja nostaa sopivan tunnehymiökortin ilmaan. Päätin käyttää saamaani palautetta harjoitteen jatkokehittelyssä:

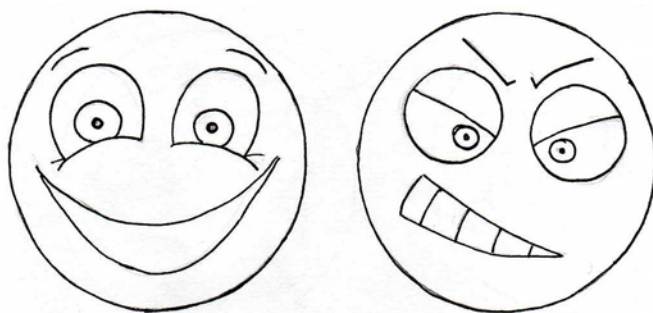
Tekstipätkän jälkeen voisi kysyä mm. Maarin tunnelmia eri tarinapätkän tilanteissa, esim. kun ryntää kouluun, kertoo äidilleen nimittelystä, kun miettiikin, että ehkä äiti on oikeassa, kun pääsee Habbohotelliin.
(Markkanen & Snellman-Aittola, 2009.)

Ulkoa annetut normit ja ryhmän omat normit saattavat olla aivan erilaiset. Vallaton verkko -materiaalin aikana oppilaat tekevät kahdet säännöt: sekä harjoitteiden alussa että niiden lopussa. Aluksi ryhmä tekee säännöt, joissa se sitoutuu tietynlaiseen keskustelukulttuuriin opintojakson aikana. Lopuksi tehdään säännöt kiusaamista vastaan. Kun kävimme Marja Snellman-Aittolan kanssa harjoitteitani läpi keskiviikkona 30. syyskuuta, puuttui Marja sääntöjen osuuteen. Hän kehotti minua sitouttamaan luokkaa vahvemmin sääntöihin, mikä oli mielestäni loistava idea. Miksi tehdä säännöt, joihin oppilaat eivät itse sitoudu? Oppilaat laativat itse ryhmissä kaksi sääntöä ja perustelivat niitä muille luokalle. Luokka kertoo mitä hyötyä säännöstä on ja miksi se pitäisi ottaa mukaan. Myös draamaa on mahdollista käyttää siten, että oppilaat tekevät tilanteita joissa a) säännöt ilmenevät b) säännöt eivät ilmene. Tavoite on, että sääntöjen sisällön kokonaisvaltainen ymmärrys auttaa oppilaita ottamaan ne osaksi heidän omaa arvomaailmaansa.

6.5 "Super zätti netti" luokan chatin nimeksi

Kenttätutkimukseni alkoi harjoitteiden tekoprosessin loppuvaiheessa. Ensimmäistä kertaa kokeilin harjoitteita luokahuoneessa 13. lokakuuta, kun opintokokonaisuuden palauttamispäiväksi oli sovittu 6. marraskuuta. Espoolaisen kolmannen luokan nettitaidot joutuivat koetukselle ensimmäisellä oppitunnilla. Olin olettanut, että osalla olisi nettitietoutta, osalla ei. Luokan oppilaista kukaan ei tiennyt mikä on keskustelupalsta ja yksi oppilas tiesi mikä on chatti. Oppilaiden nimiehdotukset meidän luokan omalle chatille olivat: käytännöllinen chatti, zz ja super zätti netti, joista viimeksi mainittu äänestettiin luokan chatin nimeksi.

Ensimmäinen tunti on vaatimustasoltaan liian vaikea 9-vuotiaille. Luokan sijaisopettaja kommentoi, että hän uskoisi ensimmäisen oppitunnin sopivan sisältönsä puolesta paremmin 10-vuotiaille. Jotta tunti olisi soveltunut ryhmälle, olisi nettiä pitänyt lähestyä toisin, esimerkiksi kuin täysin vierasta elementtiä. Toisella 9-vuotiaille pitämälläni oppitunnilla, johon sovelsin harjoitteita niin toisesta kuin kolmannesta Vallattoman verkon oppitunnista, pääsin lähemmäksi oppilaiden kokemusmaailmaa. Toisen oppitunnin tarkoituksena on tunnetaitojen vahvistaminen. Tunnevälipala-harjoitus (2. oppitunti, harjoitus B) oli ryhmälle sopiva ja heidän on helppo päättää, miltä tilanteissa kuvatuista henkilöistä mahtaa tuntua. Tilanteet kuvailevat internetin ja tietokoneen käyttöön liittyviä helppoja tai vaikeita tuntemuksia. Yksi oppilas innostui harjoitteen jälkeen kertomaan omista nettikokemuksistaan: Joku oli tarjonnut hänelle netissä puhelinnumeroon ja pyytänyt soittamaan siihen. Hän oli toiminut järkevästi ja poistunut palstalta.



Kuva 8. Käytin tunnehymiöitä "Ilo" ja "Kiukku" espoolaisessa alakoulussa. Piirros: Heli Mattila.

Kun vierailin viimeisellä kerralla kolmannessa luokassa, tilanne oli helpompi. Tunsin luokan ja tiesin, millä lailla heitä on hyvä lähestyä. Pystyin valikoimaan harjoitteista luokalle sopivat. Toivoisinkin, että materiaalipaketti saisi tällaisen lähestymistavan myös koulussa. Vaikka ensimmäinen oppitunti ei sellaisenaan soveltunut testiryhmäläni, uskon, että kahdeksasta oppitunnista koostuvasta materiaalista voi helposti valita myös 9-vuotiaista koostuvalle ryhmälle sopivat harjoitteet.

Materiaalin harjoitteita kokeiltiin myös muualla kuin alakoulussa: Liisa Toukonen kokeili harjoitusta Vallaton verkko (4. oppitunti, harjoite C) opettajien ryhmäytämiskoulutuksessa 2.lokakuuta 2009. Osallistuin harjoitteeseen noin viidentoista muun osallistujan mukana. Harjoitteen idea on hauska sen muodostaessa verkon osallistujien välille, mutta lankakerän kerimiseen kului turhauttavan paljon aikaa. Vallaton verkko -materiaalissa sama harjoite on muutettu pienryhmissä tehtäväksi.

Kellariteatterin vasta aloittanut improvisaatioryhmä *Tissi Zeppelin* kokeili 9.lokakuuta johdollani harjoitteita Ilmejono (3.oppitunti, harjoite A) ja Liikkeen aloittaja (6.oppitunti, harjoite A). Toiminnallisten harjoitteiden jälkeen kysyin osallistujilta, miltä heistä tuntui olla harjoitteiden eri rooleissa. Tunteista kyselemiseen osallistujat, noin 20-vuotiaat nuoret aikuiset, vastasivat hämmentyneinä ja nimesivät harjoitteet terapiaksi. Oivalsin, että tunteista puhuminen on vaikeaa ja niistä keskusteleminen vaatii ympärilleen turvallisen ilmapiirin ja selkeät rajat. Kokeiluni improvisaatioryhmässä vaikutti harjoitteisiin siten, että päätin etäännyttää tunteista puhumista koskemaan vahvemmin roolihenkilöitä kuin osallistujia itseään.

Kymmenenvuotias kummityttöni eläytyi Pikseliboksi-tarinan maailmaan ja antoi minulle palautetta tarinan Anu-opettajan toiminnasta. Tarinan lopussa luokka tekee opettajan johdolla nettikiusaamisen vastaamiset säännöt, minkä kummityttöni koki hyvänä. Hänen mielestään se vaikutti toimivammalta kuin hänen koulussaan vallitseva käytäntö, jossa kiusaaminen johtaa jälki-istunnon saamiseen. Tarinan lukemisen lopetettuani sain spontaanit aplodit kuulijaltani.

7 REFLEKTIOITA OPITUSTA

Pohdin tässä luvussa, mitä olen opinnäytetyöni tekemisen kautta oppinut. Erittelen aluksi oppimiani asioita, minkä jälkeen puhun tarkemmin tekijänoikeuksista sopimisesta. Lopuksi kerron, mitä tekisin toisin.

7.1 Koulutuksen antamat eväät käyttöön

Hankeistetun opinnäytetyön tekeminen yhteistyössä MLL:n kanssa on vahvistanut ammatillista osaamistani teatteri-ilmaisun ohjaajana. Koko syksyn 2009 kestänyt projekti on ollut kokonaisuutena erittäin mielenkiintoinen ja opettavainen. Koen kyyneeni antamaan työhöni kaiken sen ammatillisen osaamisen, joka minulle on neljä ja puolivuotisen koulutukseni aikana kertynyt. Pedagoginen suuntautumispolkuni näkyy mukavasti työni aiheessa, mutta työssäni olen päässyt sivuamaan myös tutkivan ja yhteisöllisen teatterin polkuja.

Oli hyvin hankalaa ja turhauttavaa opetella kirjoittamaan selkeitä, helposti ymmärrettäviä ohjeita draamaharjoituksiin. Harjoitusten lukijakuntana ovat opettajat, eivät teatteri-ilmaisun ohjaajat. Jouduin siis miettimään huolellisesti minkälaisia asioita harjoituksissa tulisi painottaa, jotta niiden henki välittyisi kenties niukasti soveltavaa draamaa käyttäneelle lukijalle. Työryhmäni toimi erinomaisena apuna ja auttoi minua selkeyttämään sanamuotojani. Lopulta opin nopeaksi ohjeiden kirjoittajaksi ja opin peräti nauttimaan kirjoittamisesta.

Uskoni työryhmän tärkeyteen vahvistui entisestään prosessin myötä. Sanna Spišák, Marja Snellman-Aittola, Eeva-Liisa Markkanen ja Laura Kirves elivät mukanaani tunnus-televat ensiaskeleet, auttoivat minua kiperissä kohdissa ja jakoivat iloni, kun harjoitepaketti alkoi olla kasassa. Teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutuksessa on keskitytty yksilösuoritusten sijaan ryhmä- ja paritöiden tekemiseen. Koulutus on antanut minulle eväitä luovaan työhön ryhmässä ja opinnäytetyöni toiminnallisessa osassa pääsin ottamaan koulutuksen myötä karttuneet ryhmätyötaitoni käyttöön.

Toki olen myös oppinut paljon aiheestani: lasten netin käytöstä sekä kiusaamisesta ilmiönä. Omat nettitietoni karttuivat huomattavasti opinnäytetyöni aihetta tutkiessa. Myös asenteeni joutuivat suurennuslasin alle. 10. syyskuuta pidetyn palaverin yhteydessä Sanna Spišák antoi minulle palautetta opinnäytetyön raporttiosuudesta. Kuvaillessani nettiä, tekstini vilisi sellaisia sanoja kuin uhka ja vaara. Palautetta saadessani havainnoin omaa uhka-vaara-sanojen alta paljastuvaa pelokasta tapaani suhtautua internetiin. Opinnäytetyöni aihe on mahdollistanut minulle muutoksen avarakatseisempaan näkemykseen verkosta median.

Käsitteittämisestä opin syksyn myötä nauttimaan, mutta se vaati ensin ison annoksen turhautumista ja hellittämään opettelemista. Kokemukseni on, että käsitteittäminen tapahtuu yhtä lailla kirjoittaessa kuin bussissa, kävelylenkillä ja unissa. Pyrin kuuntelemaan itseäni: lepäämään kun väsytti, jumppaamaan kun niskaa puudutti ja tuntemaan, rankan kiusaamisteeman takia, välillä kuohuvia tunteitani.

7.2 Tekijänoikeuksista sopimisen haasteet

Koin haasteelliseksi tekijänoikeuksista sopimisen Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. Koska minun oli vaikea hahmottaa ensimmäisen saamani sopimusehdotuksen kieltä, otin yhteyttä esittävän taiteen koulutusohjelmassa sopimuksista vastaavaan opettajaan Marjaana Castréeniin. Olin onnekas, kun sain kohdata sopimusneuvottelut vielä koulun penkillä istuessani: kokenut opettajani neuvoi, mihin asioihin minun kannattaa sopimuksessa kiinnittää huomiota. Pyrin alusta asti ajattelemaan, että sopimuksen laatiminen molempia osapuolia tyydyttäväksi on minulle oppimisprosessi.

Aivan kuin opinnäytteeni teema, ovat myös tekijänoikeudet pinnalla suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsingin Sanomat uutisoi otsikolla *Myös työnantajat saamassa tekijänoikeudet teoksiin* uudesta lakiesityksestä, tekijänoikeuslain työsuhteolettamasta (Luukka 2009, C2). Jo pelkkä otsikko saa karvani nousemaan pystyyn, kuten ilmeisesti journalistiliiton puheenjohtajan Arto Niemisenkin, joka ”pitää esitystä aivan hirveänä” (Luukka 2009, C2). ”Tällaisen lain jälkeen yksikään työnantaja ei enää neuvottelisi tekijänoikeuksista työntekijöiden kanssa.” toteaa Nieminen (Luukka 2009, C2).

Olinko siis etuoikeutetussa asemassa, kun pääsin neuvottelemaan MLL:n kanssa tekijänoikeuksista työni suhteen? Toivottavasti en. On äärimmäisen tärkeää, että taiteilijoiden ja kirjoittajien oikeudet omaan työhönsä taataan laein ja sopimuksin. Yhteiskunta tarvitsee taidetta hengittääkseen. Uhkakuvana näen yritysten omistaman maailman, jossa taidemuseoissa esitellään Nestléä ja Nokias. Taiteilijana haluan pitää kiinni tekijänoikeuksista suhteessa omaan taideteokseeni. Ideaan ei voi olla tekijänoikeuksia, kertoo Tekijänoikeuksien Abc Teatteri - ja Mediatyöntekijöiden ry:n nettisivuilla (Tekijänoikeuksien Abc). Vallaton verkko -materiaalista löytyy harjoitteita, joita on käytetty erilaisissa harjoitusoppaissa ja teoksissa. Yksittäisiin harjoitteisiin minulla siis ei ole tekijänoikeutta, mutta kokonaisuuteen on.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja pääsee työskentelemään yrityksissä ja yhteisöissä, jotka eivät ole välttämättä tottuneet työskentelemään taiteilijoiden kanssa. Näin ollen freelancer teatteri-ilmaisun ohjaajan työ lähenee yksityisyrittäjän työtä. Sopimuksen solmiminen on aina haastava neuvottelutilanne. Hyvä sopimus kuitenkin takaa taiteilijalle taloudelliset edellytykset jatkaa ammatin harjoittamistaan, huono sopimus sen sijaan saattaa viedä pohjan pois työskentelyltä. ”Jotta syntyisi huipputuloksia, on luovan toiminnan oltava vapaata ja siitä on saatava työn menestyksen mukainen korvaus!” kirjoittavat asian ytimeen osuen Eija Hinkkala ja Janne Louhivuori (2009, C2) Säveltäjät

ja Sanoittajat Elvis ry:stä tekijänoikeuslain työsuhteolettamaa kommentoivassa mielipidekirjoituksessa Helsingin Sanomissa.

7.3 Mitä tekisin toisin?

Opintoni teatteri-ilmaisun ohjaajana ovat mahdollistaneet minulle monenlaisia lähestymistapoja siihen, miten tehdä draamaa ja teatteria kohderyhmälle. Draama ja teatteri yhteisöissä -kurssilla menimme työparini Saara Laakson kanssa tutustumaan alakoulun kuudennen luokan oppilaisiin, ennen kuin valmistimme heidän tunnilleen harjoitteita. Vallaton verkko -materiaalin kokosin siten, että perehdyin kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, haastattelin asiantuntijatyöryhmää ja keräsin itse kokemustietoa alakoululaisille suunnatuista internetin verkkoyhteisöistä.

Seuraavalla kerralla, kun valmistan kohderyhmälle suunnattua draamallista kokonaisuutta, pyrin ennen taiteellista työskentelyä tapaamaan satunnaisotosta kohderyhmästäni. Uskon, että sen lisäksi aihepiiriin perehtyminen ja asiantuntijoiden haastattelut ovat tärkeitä ja ohjaavat työtä oikeaan suuntaan. Koska draama tapahtuu ihmisten kesellä, tulee draamaharjoitteiden antaa kasvaa ja kehittyä ihmisten vaikutuksen alaisina. Jos saisin mahdollisuuden, kehittelisin harjoituksia pidemmälle yhteistyössä kohderyhmän kanssa.

Kohderyhmän tulisi olla vieläkin selkeämpi. Ymmärrän MLL:n tarpeen ulottaa hyödyllinen työ mahdollisimman monille ikäryhmille sopivaksi. Uskon kuitenkin, että mitä selkeämpi tavoite on, sitä paremmaksi lopputulos hioutuu. Kuten sain oppitunteja pitäessäni huomata, 9-vuotiaiden kosketus internetiin on pinnallinen. Nettikiusaamista ennalta ehkäisevän työn heidän parissaan tulee ponnistaa erilaisista lähtökohdista kuin 12-vuotiaiden kohdalla.

Seuraavalla kerralla luotan entistä vahvemmin leikin ja sadun voimaan. Kuten Bettelheim (1975, 13) saduista kirjoittaa: ”Toivon, että satujen ansioiden ymmärtäminen innostaa vanhemmat ja opettajat jälleen antamaan niille lapsen elämässä sen keskeisen sijan, joka niillä on vuosisatojen ajan ollut.” Elina Rainio (2009, 11) puolestaan kirjoittaa leikkimisen merkityksestä: ”Korostan leikkimisen merkitystä myös sen vuorovaikutteisuuden takia. Ryhmän turvallisuuden luojana ja osallistajuuden avaajana pelit

ja leikit ovat avainasemassa.” Ehkä tulevassa työssäni voisin luottaa vielä enemmän ”leikkiin maailmankuvana” kuten Rainio kirjansa johdannossa kirjoittaa: ”Uskon leikki-voimaisen lapsuuden antavan ihmiselle mielikuvituksen lahjan, kehittävän sosiaalisia taitoja ja luovuutta voimavarana” (2009, 11). Mukaansa tempaavat harjoitteet mahdollistavat tunteen kuulumisesta joukkoon ja tätä tunnetta harjoitteiden tulisi nykyistä vahvemmin tavoitella.

8 LOPPUYHTEENVETO JA KATSE TULEVAISUUTEEN

Viimeisessä luvussa pohdin aluksi opinnäytetyöni onnistumista ja esittelen kehitysideoita. Sitten siirryn pohtimaan valmistumista teatteri-ilmaisun ohjaajaksi koko koulutukseni kattavasta näkökulmasta.

Netissä pätevät samat käyttäytymissäännöt kuin muuallakin, kuten Vallaton verkko -harjoitteiden ensimmäisellä oppitunnilla todetaan. Nettitietouden opettaminen on tärkeää netin ollessa tärkeä koululaisia yhdistävä media. ”Yläkouluikä lähestyessä nettiympäristöstä muodostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeä kanava”, kirjoittaa Sanna Spišák (Eurobarometer 2008, 2009, 4 mukaan). Koska netin käyttämisestä tulee entistä sosiaalisempaa lasten siirtyessä kohti alakoulun viimeisille luokille, sijoittuvat Vallaton verkko -harjoitteet tärkeään solmukohtaan.

Mitä nuorempana kiusaamisen vastaiset asenteet muodostuvat osaksi ihmisen maailmankuvaa, sitä helpompaa kiusaamisen ehkäiseminen on. Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko toteaa tiedotteessaan, että jo päiväkodeissa tulisi laatia kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma (Tiedote 342/2009). Kokemukseni mukaan Vallaton verkko -materiaali toimii parhaiten ryhmille, joilla on jo kokemusta netin käyttämisestä. Täysin noviiseille tarvittaisiin erilainen, kenties netistä ulkopuolinen näkökulma. Kehitysideana 8-9-vuotiaille mieleeni nousi ajatus avaruusoliosta, joka tutkii planeetta Maata ja kontaktin saamista ihmisolentoihin internetin välityksellä. Oppilaiden rooli on ”asiantuntija” – he auttavat avaruusoliota saamaan tietoa internetistä.

Olen tyytyväinen, että olen saanut tehdä lopputyöni Mannerheimin Lastensuojeluliitossa. Toivon, että ryhmät sekä kouluissa että kerhoissa hyötyvät Vallaton verkko -harjoitteista. Olen onnellinen, että olen saanut antaa panokseni tärkeään, arvokkaa-

seen ja ajankohtaiseen työhön. Hyvään alkuun päästyäni toiveeni on, että voisin jatkaa nettikiusaamista ehkäisevää työtä tulevaisuudessa. Toiminnallisen osuutensa tähden opinnäytetyöni ei jää pölyttymään kirjaston hyllylle, mistä tunnen syvää tyytyväisyyttä.

Päädyin opiskelemaan teatteri-ilmaisun ohjaajaksi, koska unelmani on alakoululaisesta saakka ollut ammatti teatterin parissa. Ryhmänohjaajana en osannut itseäni opintojen alussa nähdä. Pikku hiljaa, opintojen edetessä aloin harjoittelemaan ryhmien vetämistä. Ensimmäiset kokemukset tuntuivat vaikeilta. Muistan, kuinka toisella vuosikurssilla katselin videota itsestäni vetämässä Arabian koulun 6.luokalle draamaharjoitteita. ”Virallinen porkkana” oli tuomioni, koska olin niin jäykkä ryhmän ohjaustilanteessa.

Keväällä 2009 Postimuseon Jaamme tunteen -näyttelyn yhteydessä työskentelin näyttelijänä ja ryhmänohjaajana. Projektin loppuvaiheessa väsyin pahasti. Sama väsymyksen tunne valtasi mieleni, kun kävin alakoulussa pitämässä ensimmäiset Vallaton verkko -oppitunnit. Ollessani luokan edessä ryhmänvetäjän roolissa minusta tuntui, että en saanut itsestäni mitään irti. Käsikirjoittamisesta olin oppinut syksyn aikana nauttimaan, mutta ryhmän edessä tunsin itseni riittämättömäksi.

Vallaton verkko -harjoitteiden vetäminen espoolaisessa alakoulussa paiskasi minut valmistumiskriisin äärelle. Olin pettynyt itseäni, kun en pystynyt suoriutumaan tilanteesta mallikkaasti, vaikka olisin pian valmis teatteri-ilmaisun ohjaaja. Aluksi päätin laittaa lopun ryhmän ohjaamiselle – kieltäytyisin kaikista töistä, jotka sisältävät ryhmän ohjaamista. Puntaroin asiaa ja hylkäsin nopeasti ylidramaattisen ratkaisun. Oivalsin: minä valmistun teatteri-ilmaisun ohjaajaksi, mutta minun ei tarvitse olla valmis.

Valmistuminen teatteri-ilmaisun ohjaajaksi antaa minulle kasvualustan tulevaan. Teatterin tekeminen on ollut minun unelmani lapsesta saakka. Lipastoni päällä on kuva 8-vuotiaasta Mirjamista koululuokassa. Kuvassa esitän kirjoittamaani runoa *Runonsiepen* varpaillani seisten, käsivarret sivuille levitettynä. Sipoon Sanomista leikatussa kuvatekstissä lukee: ”Mirjami on päättänyt tulla isona runoilijaksi.” Milloin kirjoitan runoja yhdessä ryhmän kanssa? Milloin kirjoitan niitä itse? Milloin runot raikuvat näyttämöllä? Tulevaisuus tuokoon tiedon tullessaan.

LÄHTEET

Bettelheim, Bruno 1975. Satujen lumous. Helsinki: WSOY.

Coogan, Kaisa & Kangas, Sonja 2001. Nuoret ja kommunikaatioakrobatia. 16–18-vuotiaiden kännykkä- ja internetkulttuurit. [Verkkodokumentti]
<www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/akrobatia.pdf> (luettu 28.10.2009).

Erkkilä, Jorma 2009 Kysely: Joka neljäs lapsi ei saa tarpeeksi tukea ja rakkautta kotona. Helsingin Sanomat 4.11.2009.

Hakanen, Petteri & Honkonen, Tiina & Salovaara, Reija 2005. Huomaan. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali koulukiusaamisen ehkäisyyn. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL).

Hinkkala, Eija & Louhivuori, Janne 2009. Uusi tekijänoikeuslaki heikentäisi taiteilijoiden toiminnanvapautta. Helsingin Sanomat 14.11.2009, C12.

Honkonen, Tiina & Salovaara, Reija (toim.) 2008. Tunteella. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali tunteista ja niiden ilmaisemisesta. Helsinki: MLL

Höistad, Gunnar 2001. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

KiVa-koulu. 2009. <www.kivakoulu.fi> (luettu 20.8.2009.)

Kuhanen, Kari & Kuhanen, Maiju 2009. Omavastuinen viestintä. Luentomateriaali Parisuhteen parhaaksi -kurssilta 1.7.2009. Opinnäytetyön tekijän hallussa.

Kullberg-Piilola, Tarja & Peltonen, Anne 2000. Tunneuksi & murkku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kuvake-kuvagalleria. <http://kuvake.net/learn_more.php> (luettu 31.10.2009.)

Laitinen, Jaana 2009. Onni potkaisi koulukiusaamisen tutkijaa. Helsingin Sanomat. 25.5.2009, C6.

Leskinen, Eija 2009. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lundvall, Anniina & Kauppinen, Riitta & Peura, Juuso & Pääjärvi, Saara & Tuominen, Suvi 2005-2007. Viisaasti verkossa. Opas vanhemmanillan ja oppituntien vetäjälle. Helsinki: MLL.

Louhija, Marja 2005. Esipuhe. Teoksessa Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 7-8.

Luukka, Teemu 2009. Myös työnantajat saamassa tekijänoikeudet teoksiin. Helsingin Sanomat. 5.11.2009, C2.

Löyttyniemi, Anu 2003. Sukkela suu, ketterä keho. Ilmaisuharjoituksia. Helsinki: WSOY.

Markkanen, Eeva-Liisa & Snellman-Aittola, Marja. Palaute draamatarinasta. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle. 22.9.2009.

Metropolia Ammattikorkeakoulu (AMK). 2009. Pähkinäkuori – esittävän taiteen koulutusohjelman esite. Julkaisematon käsikirjoitus. Helsinki: Metropolia AMK.

Mediakasvatus. 2009. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
<www.mll.fi/kasvattajille/mediakasvatus> (luettu 3.11.09).

Mustonen, Anu & Peura, Juuso. 2007. Netin kuvagalleriat nuorten elämässä. Nettikyselyn tuloksia 2007. Tuloksien vertailua 2006 ja 2007. [Verkkodokumentti]
<http://vanhemmat.mll.fi/lapsetjamedia/files/MLL_galleriaraportti_2007.pdf>
(luettu 14.10.2009).

- Owens, Allan & Barber, Keith 2002. Suom: Airaksinen, Raija. Korhonen, Pekka. Draama suunnistus. Prosessidraaman arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö.
- Paakkanen, Mikko 2009. Syyttäjä vaatii ehdollista kiusaamisen sallimisesta. Helsingin Sanomat. 23.10.2009, A 8.
- Peura, Juuso & Pelkonen, Mikko & Kirves, Laura 2009. Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. Helsinki: MLL.
- Puhakka, Kirsi-Marja 2005. Me-henkeä, hyväksymistä ja yhteistyötä draaman keinoin. Teoksessa Airaksinen, Raija & Korhonen, Pekka (toim.): Hyvä hankaus – teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. Helsinki: Draamatyö, 66-73.
- Rainio, Elina 2009. Prosessidraama ja tutkiva teatterityö. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi.
- Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Spišák, Sanna 2009a. Netissä tapahtuva kiusaaminen ilmiönä – Välineitä kiusaamisen ehkäisyyn kasvattajille. Julkaisematon käsikirjoitus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Spišák, Sanna 2009b. Netissä tapahtuva kiusaaminen -luento. Luentomateriaali opin-
näytetyön tekijän hallussa.
- Sulake Oy. <www.sulake.com> (luettu 4.11.2009).
- Tekijänoikeuksien Abc. <www.teme.fi/muut/tekijanoikabc.htm> (luettu 30.10.2009)
- Tiedote 342/2009. Ministeri Risikko: Jo päiväkodeissa ehkäistävä kiusaamista.
22.10.2009. [Verkkodokumentti]
<<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1434326#fi>> (luettu 30.10.2009).

Tietoa MLL:sta. 2009. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <www.mll.fi/mll> (luettu 4.11.09).

Toivanen, Tapio 2007. Lentoon! Draama ja teatteri koulussa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Tulonen, Hannele 1999. Tukioppilaat vähensivät koulukiusaamista. Helsingin Sanomat. 16.8.1999. www.hs.fi/arkisto (4.9.2009)

Ventola, Marjo-Riitta 2005. Taide keskelle elämää. Teoksessa Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 34-47.

Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke 2005. Johdanto. Teoksessa Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 12-14.

Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke 2005. Käytäntöjä. Teoksessa Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 56-80.

Wikipedia. <<http://fi.wikipedia.org/wiki/Botti>> (luettu 3.10.2009).

VALLATON VERKKO

– harjoitteita nettikiusaamisen ehkäisyyn 9-12-vuotiaille

Edessäsi on kahdeksan oppitunnin kokonaisuus, jonka tavoite on ennalta ehkäistä nettikiusaamista draama- ja toiminnallisten harjoitteiden avulla. Jos toimit opettajana, olet mukana MLL:n yhdistystoiminnassa tai työskentelet nuorten parissa, voit saada harjoituksista hyviä, käytännöllisiä vinkkejä nettitietouden lisäämiseen, tunne- ja empatiataitojen parantamiseen ja ryhmähengen vahvistamiseen luokassa.

Valitse laajasta kokonaisuudesta luokkasi opetussuunnitelmaan parhaiten soveltuvat harjoitukset. Ensimmäisellä tunnilla harjoitellaan nettisanastoa, toinen ja kolmas tunti keskittyvät tunnetaitojen vahvistamiseen ja tunnit neljännestä kahdeksanteen on omistettu draamatarinalle, jonka aikana oppilaat ottavat käyttöön sekä eläytymiskykynsä että kehittävät nettitaitojaan. Pikseliboksi-draamatarinasta yksittäisten harjoitteiden poimiminen onnistuu parhaiten, kun luet luokalle tarinassa ennen harjoitetta tapahtuneen.

Vallaton verkko -oppitunnit on suunnattu 3.–6.-luokkien oppilaille. Harjoituksia voi myös hyödyntää vapaa-ajan toiminnoissa sekä yhdistystoiminnassa. Oppituntien tukena on käytetty MLL:n aikaisemmin julkaisemia materiaaleja, esimerkiksi Tunteella-materiaalin Tunnesanoja-liitettä.

Vallaton verkko -tuntien tavoitteet:

- Oppilaan nettitietous lisääntyy
- Oppilaan tunnetaidot paranevat ja empatia- ja eläytymiskyky vahvistuu
- Oppilas ymmärtää kiusaamisen olevan ryhmäilmiö
- Oppilas tutustuu paremmin luokkatoverihinsa

Tuntien kuvaus

Oppitunti 1 (45 min)

- Tunnilla käsitellään hyvää käytöstä netissä ja harjoitellaan nettisanastoa.
- Integroi tietotekniikan opetukseen

Oppitunti 2 (45 min)

- Tunnilla askarrellaan tunnehymiökortit ja harjoitellaan tunteiden tunnistamista.
- Integroi kuvaamataidon ja äidinkielen opetukseen

Oppitunti 3 (45 min)

- Tunnilla harjoitellaan tunteiden ilmaisua kasvon ilmeiden avulla.
- Integroi kuvaamataidon ja äidinkielen opetukseen

Oppitunti 4 (45 min)

- Ensimmäisen draamatarina-tunnin aikana tutustutaan päähenkilöön ja ideoidaan hänelle nimimerkit ja salasanat.
- Integroi tietotekniikan opetukseen

Oppitunti 5 (45 min)

- Toisella draamatarina-tunnilla eläydytään kiusaajan ja kiusatun rooleihin ja pohditaan ryhmän asemaa kiusaamistilanteessa.
- Integroi äidinkielen opetukseen

Oppitunti 6 (45 min)

- Kolmannen draamatarina-tunnin aikana oppilaat saavat harjoitteiden ja yhteisen pohdinnan kautta kokemustietoa kiusaamisesta ryhmäilmiönä.
- Integroi äidinkielen ja kuvaamataidon opetukseen

Oppitunti 7 (45 min)

- Neljännellä draamatarina-tunnilla luodaan toimintasuunnitelma (netti)kiusaamistilanteiden varalle.
- Integroi äidinkielen ja tietotekniikan opetukseen

Oppitunti 8 (45 min)

- Draamatarinan viimeisellä tunnilla löydetään rakentava ratkaisu kiusaamisen lopettamisen ja tehdään nettikiusaamisen vastaiset säännöt.
- Integroi äidinkielen ja tietotekniikan opetukseen

Ensimmäinen oppitunti: Meidän luokan chatin säännöt

Kesto: 45min

Välineet: Iso fläppipaperi tai kartonki sääntöjä varten, oppilaille paperia ja kyniä

Ennakkovalmistelut: Monista ja leikkaa väittämät (liite 1) siten, että yksi oppilas saa yhden väittämän.

Tavoite: Oppilaat luovat yhteiset pelisäännöt Vallaton verkko -oppituntien aikana käytäville keskusteluille.

A) Pohjustus**Kesto:** 3min**Tavoite:** Oppilaat tietävät Vallaton verkko -oppituntien tavoitteet ja keskustelupalstan ja chatin välisen eron.

Vallaton verkko -oppituntien tavoitteena on nettikiusaamisen ennaltaehkäiseminen tunnetaitojen parantamalla, nettitietoutta lisäämällä ja luokan ryhmähenkeä vahvistamalla. Oppituntien aikana luokassa tutkitaan netin maailmaa pääosin yhdessä, yksittäin, pareissa ja pienryhmissä - tosin ilman tietokonetta. Tuntien aikana selviää, mitä riskejä netin käyttöön sisältyy sekä miten netin käyttö rikastaa elämää. Oppilaat pääsevät jakamaan toisilleen kokemuksiaan ja tietouttaan internetistä. Kerro, että netti-maailmassa ja reaali-maailmassa pätevät samat säännöt ja tavat toimia.

Kysy:

Mikä on chatti?

Entä mikä on keskustelupalsta?

Mitä esimerkkejä oppilaat tietävät kyseisistä palveluista?

VIHJE! Chatti on yleiskäsite palvelulle, jossa voi keskustella internetissä ihmisten kanssa reaaliaikaisesti. Keskustelupalsta on verkkosivusto, jossa voi keskustella siten, että viestit tallentuvat pysyvästi näkyville ja niitä voi selata jälkikäteen.

Kysy:

Olisiko luokassa tapahtuva keskustelu enemmän chattäilyä vai keskustelupalstalla roikkumista?

Koska luokassa keskustellaan reaaliaikaisesti, muistuttaa se enemmän chattia ja siitä syystä tehdään säännöt meidän luokan chatille.

LISÄTEHTÄVÄ! Sisältää ryhmätyötä!

Oppilaat keksivät säännöt ja nimen myös meidän luokan keskustelupalstalle, joka toteutetaan luokan seinälle. Keskustelupalstan nimen alle voi laittaa kommentteja, piirroksia tai valokuvia.

B) Mikä ei kuulu joukkoon?**Kesto:** 20min

Ennakkovalmistelut: Monista ja leikkaa väittämät (liite 1) siten, että yksi oppilas saa yhden väittämän.

Tavoite: Oppilaat kehittävät ryhmätyötaitojaan, nettisanastoaan sekä opettelevat omavastuista viestintää.

Oppilaat nostavat itselleen sokkona yhden väittämän (liite 1) ja hakeutuvat sitten pienryhmiin siten, että ryhmäläisten väittämien edessä on sama kirjain (A, B, C,D,E, F, G tai H). Pienryhmässä oppilaat lukevat väittämät toisilleen. Pyydä oppilaita pohtimaan mikä väittämistä ei kuulu joukkoon ja mistä syystä.

Harjoitus etenee siten, että jokainen ryhmä lukee ääneen kaikki väittämänsä ja kertoo yhden perustelun sille, miksi yksi väittämistä ei kuulunut joukkoon. Kysy sen jälkeen koko luokalta kysymyksiä, jotka liittyvät väittämien sisältöön tai niissä mainittuihin sanoihin.

Kysy **ryhmä A:**n kohdalla: Mikä on Habbohotelli?

(Habbo Hotel on yli 10-vuotiaille suunnattu graafinen chat-tyylinen peli, joka on puettu hotellin muotoon. Habbossa liikutaan virtuaalihahmoilla.)

Ryhmä B: Mikä on peelo?

(Peelo on netissä häiritsevästi tai typerästi käyttäytyvä henkilö. Häirikkö esimerkiksi tukkii keskustelupalstan ja häiriköi muiden chattäilyä kopioimalla omaa viestiään monta kertaa.)

Ryhmä C: Mitä tarkoittaa sananvapaus?

(Sananvapauslain perusteella jokaisella on oikeus julkaista ajatuksia, mielipiteitä ym. kenenkään ennakolta estämättä. Rajoituksena ovat mm. rasismi, kunnianloukkaus, yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen ja laittoman Internet-materiaalin tuottaminen, hallussapito ja levittäminen.)

Ryhmä D: Mikä on botti? Minkä sanan lyhenne se on?

(Botti on lyhenne sanasta robotti. Botti tarkoittaa keinotekoisia laitetta tai sovellusta, joka osaa toimia itsenäisesti sille määriteltujen toimintaohjeiden puitteissa. Esimerkiksi uuteen nettiyhteisöön liityttäessä, botti opastaa uutta käyttäjää ja kertoo käyttäjälle perustietoja nettiyhteisön toiminnasta.)

Ryhmä E:

Millaisia ilmaisuja kannattaa käyttää, kun haluaa kertoa oman mielipiteensä?

(Esimerkiksi ilmaisut: Minusta tuntuu... Minä olen nähnyt... Minä ajattelen/olen sitä mieltä... Minun tarpeeni on... Minä olen tehnyt...

Miten edellä mainitut ilmaisut eroavat seuraavista ilmaisuista:

Sinä ajattelet.. Sinä olet... Tai kaverit ovat puhuneet... tai koulussa on puhuttu, että...)

Ryhmä F: Minkälaista kielenkäyttöä oppilaat ovat kohdanneet netissä?

Ryhmä G: Miksi kaikkien mielipiteet ovat yhtä tärkeitä?

Ryhmä H: Miten voi antaa tilaa muiden ajatuksille? Miksi on tärkeää, että kaikki saavat ryhmässä ajatuksensa kuuluviin?

C) Nimi chatille

Kesto: 10min

Tavoite: Oppilaiden ryhmätyötaidot paranevat ja nettitietous kasvaa.

Mitä kirjaimia on yleensä nettiosoitteen edessä ja mihin kirjaimiin nettiosoite loppuu?

VIHJE! Kirjaimet www ovat yleensä osoitteen edessä ja lopussa on joko kansainvälinen tunnus kuten com, net tai org tai maatunnus kuten fi (Suomen maatunnus) tai se (Ruotsi), ru (Venäjä), uk (Iso-Britannia), us (USA).

Kun nämä kohdat on käyty läpi opettaja antaa pienryhmille (A, B, C...) viisi minuuttia aikaa ideoida nimi meidän luokan chatille.

Opettaja kirjoittaa nimet taululle ja oppilaat äänestävät parasta ehdotusta nostamalla kätensä pystyyn. Oma ehdotustaan ei saa äänestää.

D) Chatin säännöt

Kesto: 12min

Välineet: Kyniä, paperia, iso fläppipaperi/kartonki, tusseja

Tavoite: Oppilaat luovat yhteiset pelisäännöt jatkotyöskentelylle.

Oppilaat jatkavat työskentelyä pienryhmässä siten, että jokainen ryhmäideoi kaksi sääntöä meidän luokan chatille. Oppilaat lukevat keksimänsä säännöt koko luokalle ja opettaja kirjoittaa ne fläppipaperille tai taululle.

Käy läpi oppilaiden keksimät säännöt ja kysy oppilailta, mitä mieltä he ovat säännöistä? Miksi säännöistä on hyötyä?

Kirjoita keskustelun aikana yhteisesti hyväksytyt Meidän luokan chatin säännöt isolle kartongille ja kiinnittää sen luokan seinälle. Kerro, että säännöt otetaan käyttöön luokan yhteisissä keskusteluissa Vallaton verkko -oppitunneilla.

Lopuksi opettaja laskee kolmeen ja pyytää oppilaita sen jälkeen huutamaan yhteen ääneen: "Hyvä (Meidän luokan chatin nimi)!"

LISÄTEHTÄVÄ! Sisältää näyttelemistä!

Keksittyään kaksi sääntöä, ryhmä antaa ne eteenpäin toiselle pienryhmälle (A-ryhmä B:lle, B-ryhmä C:lle jne.). Toinen ryhmä valitsee toisen säännöistä ja ideoi kaksi tilannetta säännön pohjalta. Toisessa tilanteessa sääntöä noudatetaan ja toisessa sääntöä ei noudateta. Ryhmä esittää tilanteet muulle luokalle.

Toinen oppitunti: Tunnehymiöt

Kesto: 45min

Välineet: Sakset, liimaa, kartonkia, puuvärejä, paperia, kynä/vihko

Ennakkovalmistelut: Monista tunnehymiöt (liite 2) ja tunneluettelot (liite 3 soveltuu 9–10-vuotiaille ja liite 4 soveltuu 11–12-vuotiaille).

Tavoite: Tunnehymiökorttien käyttöön ottaminen helpottaa oppilaiden tunnetyöskentelyä jatkossa.

A) TUNTEET TUTUIKSI

Kesto: 30 min

Välineet: sakset, liimaa, kartonkia, puuvärejä

Ennakkovalmistelut: Monista tunnehymiöt (liite 2) ja tunneluettelot (liite 3 soveltuu 9–10-vuotiaille ja liite 4 soveltuu 11–12-vuotiaille).

Tavoite: Oppilaat oppivat nimeämään erilaisia tunteita ja yhdistämään tunteita kasvon ilmeisiin.

Jaa oppilaille tunneluettelo-monisteet, joissa on lueteltu erilaisia tunteita (liitteet 3,4). Tunneluettelo luetaan ääneen siten, että yksi oppilas kerrallaan lukee yhden tunteen.

Kysy:

Mitä tunnetta oppilaat ovat kyseisen päivän aikana kokeneet?

Missä tilanteessa he ovat kokeneet kyseistä tunnetta?

Minkälaisia tunteita oppilailla liittyy netin käyttämiseen?

Jaa oppilaille monisteet, joissa on kuvia erilaisista tunnehymiöistä (liite 2). Pareittain oppilaat käyvät monisteen tunnehymiöt läpi ja miettivät tunneluetteloä apuna käyttäen mitä tunnetta eri tunnehymiöt edustavat. Lopuksi parien näkemykset käydään läpi koko luokan kesken.

VINKKI! Helpompaan työskentelyyn (esim. 3.luokkalaisille)!

Opettaja pyytää oppilaita leikkaamaan monisteesta irti vain 4 tunnehymiötä: vihaa, surua, iloa ja hämmennystä kuvaavat hymiöt.

Oppilaat värittävät tunnehymiöt puuväreillä. Kysy, mikä väri voisi parhaiten kuvata tiettyä tunnetta. Oppilaiden väritettyä tunnehymiöt, he leikkaavat ne irti ja liimaavat ne kartongille. Tunnehymiökortteja käytetään jatkossa Vallaton verkko -oppitunneilla.

B) TUNNEVÄLIPALA

Kesto: 5min +

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Oppilas oppii nimeämään muiden tunteita.

Lue kohta kerrallaan ääneen ja kysy sen jälkeen miltä tilanteessa olijalta mahtoi tuntua. Oppilaat vastaavat nostamalla tunnehymiökortin ääneen.

1. Eetu mökötti huoneessaan. Hän ei saanut koko viikkoon pelata tietokoneella koska oli yhden päivän aikana ylittänyt sovitut pelikiintiöt. Miltä Eetusta tuntuu?
2. Vihdoin Leena pääsisi tapaamaan nettituttuaan! Tätä päivää hän oli odottanut! Koulusta tullessaan hän pomppi ja tanssahteli koko matkan kotiin.
3. Helvi ei olisi millään jaksanut herätä. Viikonloppuna hän oli roikkunut chatissa yömyöhään ja univelkaa oli vieläkin.

4. Mika oli saanut viestin HIM-fanien keskustelupalstalla yhdeltä tytöltä. Kerttu vaikutti tosi mukavalta ja kaiken lisäksi piti Pixarin animaatioista kuten Mikakin!
5. Uskaltaisiko mennä chattiin? Helvi mietti. Edellisellä kerralla joku outo tyyppi nimimerkkiä Karkki oli tullut pyytelemään Helvin puhelinnumeroa ja haukkunut Helviä luuseriksi, kun Helvi ei ollut numeroaan antanut.
6. Erkin kultakalaesitelmän pitäisi valmistua huomiseksi. Erkki laittoi netin hakukoneeseen Bingiin hakusanaksi kultakala ja löysi yhteensä 11 000 kultakalasta kertovaa artikkelia. Mutta mitkä niistä sisältäisivät luotettavaa tietoa? Erkki mietti.

LISÄTEHTÄVÄ! Sisältää luovaa kirjoittamista!

Harjoitusta jatketaan siten, että oppilas valitsee yhden tunnehymiökorteista. Sitten hän kirjoittaa lauseen tai tilanteen, jossa valittu tunne jollakin tavalla ilmenee. Oppilas lukee kirjoittamansa tilanteen ääneen ja muut oppilaat nostavat sen tunnehymiökortin ilmaan, jota tilanteessa esiintyy.

Kolmas oppitunti

Kesto: 45min

Välineet: CD-soitin ja rauhallista musiikkia, muistipelin kortteja, digikamerat ja kännykkäkamerat

Ennakkovalmistelut:

Lainaa CD-soitinta ja valitse tunnille rauhallista musiikkia.

Valikoi muistipelikortit siten, että kortteja on yhtä monta kuin oppilaita ja pareja yhtä monta kuin oppilaiden lukumäärä kahdella jaettuna.

Harjoitusta varten tarvitaan digi- tai kännykkäkamera. Mikäli koulussa on käytössä digikamera, lainaa sitä ja siirrä tunnilla otetut kuvat tietokoneelle ja tulosta kuvat. Mikäli oppilaat ottavat omilla kameroillaan kuvia, muistuta piuhojen tuomisesta kouluun, jotta kuvat saadaan siirrettyä tietokoneelle.

Tavoite: Oppilaiden tunnetaidot vahvistuvat, kun he harjoittelevat kasvonilmeiden ja tunteiden yhteen sovittamista.

A) ILMEJONO

Kesto: 15min (10 min harjoitukseen + 5 min tunteista kertomiseen)

Tavoite: Lämmittelyleikin aikana oppilas parantaa kasvojen ilmaisukykyä ja vetreyttää kasvojen lihaksia ennen seuraavaa harjoitusta.

Oppilaat valitsevat yhden tunnehymiökortin, joka kuvaa parhaiten heidän tämän hetkistä tunnetilaansa ja muodostavat ryhmän, jossa kaikki ovat valinneet saman tunnehymiön. Ryhmissä oppilaat kertovat toisilleen, mikä heidät saa tuntemaan valitsemaansa tunnetta. Hajota isommat ryhmät ja yhdistää pieniä ryhmiä siten, että syntyy viiden kuuden hengen ryhmiä.

Ryhmät muodostavat jonoja, joissa jonon etummainen on mesettäjä ja muut jonossa ovat peeloja. Pyydä, että joku oppilaista selittää, mitä peelo ja mesettäjä tarkoittavat.

VIHJE! Mesettäjä on msn-messengeriä eli meseä aktiivisesti käyttävä henkilö.

Peelot näyttävät mesettäjälle erilaisia irvistyksiä kuitenkin siten, että mesettäjä ei saa huomata niitä. Jos mesettäjä kääntyessään huomaa jonkun peelon ilmeen, tulee peelosta mesettäjä ja mesettäjä pääsee jonon perälle ilmeilemään uudelle mesettäjälle.

Harjoituksen loputtua opettaja kysyy:

Miltä luulette mesettäjästä tuntuneen?

Miltä peelosta saattoi tuntua?

Miltä tuntui peelosta kun hän jäi kiinni?

Muistuttiko joku oppilaiden harjoituksen aikana tekemistä ilmeistä tunnehymiökorttien ilmeitä?

VINKKI! Oppilaat voivat käyttää tunnehymiökortteja apuna tunteista kertomisessa.

B) PEILI

Kesto: 15min

Välineet: CD-soitin ja rauhallista musiikkia, muistipelin kortteja

Ennakkovalmistelut: Lainaa CD-soitinta ja valitse tunnille rauhallista musiikkia.

Valikoi muistipelikortit siten, että kortteja on yhtä monta kuin oppilaita ja pareja yhtä monta kuin oppilaiden lukumäärä kahdella jaettuna.

Tavoite: Luoda keskittynyt ilmapiiri, vahvistaa luottamusta parin välillä sekä harjoitella tunteiden ilmaisemista kasvoilla.

Jaa jokaiselle oppilaalle yksi muistipelikortti. Oppilaat jakautuvat pareihin siten, että he hakeutuvat sen oppilaan luokse, jolla on muistipelikortin pari.

Laita rauhallista musiikkia soimaan. Pari päättää kumpi heistä on A ja kumpi B. Kerro että aluksi B yrittää jäljitellä A:n liikkeitä. A liikuttaa vain käsiään niin hitaasti, että B pystyy tekemään liikkeen samalla tavalla. Sitten B:stä tulee liikkeen johtaja. Käsistä siirrytään kasvonilmeisiin. A tekee hitaasti erilaisia ilmeitä kasvoillaan siten että B pystyy seuraamaan häntä tarkasti ja sitten A ja B vaihtavat rooleja.

2) Pari keskeyttää harjoituksen ja valitsee tunnehymiökorteista yhden kiinnostavan kortin. Pari jatkaa harjoitusta siten, että A yrittää jäljitellä valitussa tunnehymiökortissa näkyvää ilmettä ja B matkii häntä. Sitten B yrittää jäljitellä saman tunnehymiökortin ilmettä ja A matkii häntä. Lopuksi pari päättää yhden tunnehymiökortin kuvaa jäljitellen ilmeen, jota he molemmat pystyivät parhaiten matkimaan. Valittua ilmettä tarvitaan seuraavassa harjoitteessa.

C) KUVAUS

Kesto: 15 min

Välineet: Digikamerat ja kännykkäkamerat

Ennakkovalmistelut:

Harjoitusta varten tarvitaan digi- tai kännykkäkamera. Mikäli koulussa on käytössä digikamera, lainaa sitä ja siirrä tunnilla otetut kuvat tietokoneelle ja tulosta kuvat. Mikäli oppilaat ottavat omilla kameroillaan kuvia, muistuta piuhujen tuomisesta kouluun, jotta kuvat saadaan siirrettyä tietokoneelle.

HUOM! Pyydä tarvittaessa kuvauslupa oppilaiden vanhemmilta.

Tavoite: Oppilaan ryhmätyötaidot vahvistuvat ja hän hahmottaa tunteiden ja ilmeiden välisen yhteyden.

Pari muistelee peili-harjoituksessa valitsemansa ilmeen. Yhdistä parit 4-hengen ryhmiksi siten, että samassa ryhmässä ovat toistensa kanssa vähän ryhmätyötä tehneet oppilaat. Pienryhmä ideoi, mikä on sopiva kuvauspaikka parin valitsemalle ilmeelle (esim. ilon tunne päätetään keltaista seinää vasten). Pari päättää paikan ja toinen pari ottaa toisesta kuvan joko digikameralla tai kännykkäkameralla.

Käy tunnin lopuksi läpi säännöt kuvien laittamisesta nettiin.

Itse otettuja kuvia ei saa aina laittaa automaattisesti nettiin: jos kuvat on otettu yksityis-tilaisuudessa (esim. häät, hautajaiset, tupaantuliaiset, synttärit) tai yksityisessä tilassa, pitää kysyä lupa kaikilta kuvassa olijoilta.

Kysy:

Keneltä pitäisi kysyä lupa, jos haluaisi laittaa nettiin jonkun tunnilla otetuista kuvista?
Mihin kuvia voi laittaa netissä? (Oma kotisivu, irc-galleria...)

Tulosta pareista otetut kuvat ja ripusta ne seinälle, tunteen nimeävän kyltin alapuolelle.

VINKKI!

Integroi ”Kuvaus”-tehtävä kuvaamataidon opetukseen siten, että kuvaamiseen sijasta (tai sen lisäksi) parit piirtävät toistensa muotokuvat. Värien käytössä ja sommittelussa pari ottaa huomioon muotokuvamalliensa kasvonilmeiden ilmaiseman tunnetilan.

Draamatarina Pikseliboksi

Draamatarinan kesto: 5 oppituntia

Tavoite: Oppilaiden empatia- ja tunnetaidot vahvistuvat, nettitietous paranee, vuorovaikutustaidot paranevat ryhmä- ja paritöiden myötä ja kiusaamisen vastaiset asenteet lisääntyvät.

Draamatarina Pikseliboksi on viiden oppitunnin kokonaisuus, joka on myös mahdollista toteuttaa pienemmissä osissa. Kokonaisuudesta erillisiksi poimittujen harjoitteiden tekeminen onnistuu parhaiten, kun ennen harjoitteen toteuttamista luokka kuulee tarinassa aikaisemmin tapahtuneen. Tarina kertoo Maari-nimisestä työstä, jota hänen luokkakaverinsa Jari alkaa nimitellä koulussa. Kiusaaminen laajenee internetin virtuaalimaailma Pikseliboksiin ja leviää koko luokkaan.

HUOM!

- Jos luokalla on samannimisiä oppilaita kuin tarinassa, suositellaan nimien muuttamista.
- Pikseliboksi-tarina (liite 8) soveltuu tekstiksi esimerkiksi aamunavaukseen

Neljäs oppitunti: Draamatarina 1/5

Kesto: 45min

Välineet: Paperia, kynä/vihko, tunnehymiökortit, 4 pientä lankakerää

Ennakkovalmistelut: Varaa 4 kerää vahvaa lankaa, narua tai pölyämättömän ja katkeamattoman matonkudekerän. Varmista lisäksi, että kerien pituudet riittävät tähän harjoitukseen (n reilu 3 m/osallistuja).

Tavoite: Ensimmäisen draamatarina-tunnin aikana oppilaat tutustuvat tarinan päähenkilöön ja ideoidaan hänelle nimimerkit ja salasanat sekä kehittävät empatiataitojaan.

Pyydä oppilaita ottamaan mukava asento ja kuuntelemaan Maarin tarinan 1.osan.

1.osa: Maarin maailma

Olipa kerran tyttö nimeltä Maari. Hänellä oli kaksi suurta rakkautta: hevoset ja Harry Potter. Jos hän olisi saanut päättää, olisi hän ollut noitaopiskelija samassa opinahjossa kuin nuori velho Harry Potter. Kouluunsa Tylypahkaan Maari olisi ratsastanut Shetlannin-ponilla. Mutta elämä ei ollut niin reilua, hän oli tavallinen tyttö eikä hänen äidillään ollut varaa maksaa hänelle ratsastustunteja. Edes permanenttiin äiti ei ollut suostunut, vaikka Maari oli painottanut kuinka tärkeää hänelle olisi ollut saada samanlaiset kiharat hiukset kuin Hermione Grangerilla, Tylypahkan nokkelalla velho-opiskelijalla. Loppujen lopuksi äiti oli antanut Maarille luvan värjätä hiuksensa ja Maari oli pitkän pohdinnan tuloksena päättänyt värjäämään ne kuparinpunaisiksi. Puuttumaan jääneen kiharan hiuskuontalonsa ja olemattomat ratsastustuntinsa Maari kompensoi hevoset.com:in tunnuksella ja salasanalla. Hevoset.com:issa Maari vietti iltapäivien yksinäisiä tunteja. Mutta Maari oli päättänyt ottaa uuden askeleen ja loikata Pikseliboksiin, netin ihmeelliseen virtuaalimaailmaan, jossa pystyi keskusteluihin osallistumisen lisäksi myös liikkumaan virtuaalihahmolla boksista eli huoneesta toiseen. Hän oli pitkään säästänyt viikkorahojaan Pikseliin liittymistä varten. Liittyminen oli ilmaista, mutta pikselipennit eivät.

A) Nimimerkit

Kesto: 10 min

Välineet: Paperia/vihko ja kynä

Tila: Luokkahuone

Tavoitteena on lisätä nettitietoutta sekä tutustua päähenkilöön ja aiheeseen.

Pyydä, että jokainen oppilas valitsee mielestään sopivan nimimerkin ja salasanan Maarille ja kirjoittaa ne paperille. Oppilaat lukevat omat nimimerkkinsä toisille ääneen.

Kirjoita muistiin kaikkien nimimerkit tulevaa harjoitusta varten ja pyydä oppilaita painamaan omat nimimerkkinsä mieleen.

Vihje:

Nimimerkkiin voi sisällyttää oman nimen, lempinimen, lempiyhtyeen tai muun suosikkiasian. Nimimerkkiin sopivat myös numerot, esimerkiksi syntymävuoden kaksi viimeistä numeroa tai nykyinen vuosi. Nimimerkkiin ei kannata laittaa koko nimeä tai muitakaan henkilötietoja. Nimimerkki on anonyymi ja sen avulla pääsee kokeilemaan erilaisia rooleja, toisaalta sen taakse voi myös piiloutua.

Salasana on hyvä silloin, kun sitä on vaikea arvata, se on vähintään kuusi merkkiä pitkä ja sisältää isoja ja pieniä kirjaimia sekä numeroita. Lausetekniikka on helppo tapa keksiä hyvä salasana. Keksitään jokin lause, ja otetaan salasanaan kunkin sanan ensimmäinen kirjain. Helppo muistaa, mutta vaikea arvata. Esimerkkisalasana "Mkspv03" on muodostettu lauseesta "Meidän kissa sai pennut vuonna 03".

B) Tunneruletti

Kesto: 5 min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tila: Luokkahuone

Tavoitteena on vahvistaa empatiataitoja ja keskittymiskykyä

Oppilaat ottavat tunnehymiökortit esille. Pyydä että oppilaat kuuntelevat uusimman osan tarinaa ja keskittyvät tarinaa kuunnellessaan siihen, miltä Maarista mahtaa tuntua. Kerro, että jossain kohdassa tarinaa hän pysähtyy (☺ merkityissä kohdissa) ja silloin oppilaat nostavat kaikki sen tunnehymiön ilmaan, joka kuvaa Maarin sen hetkistä tunnetilaa.

2. osa: *Porkkana*

Ihanat punaiset hiukset hohtaen Maari ryntäsi kouluun. "Porkkana" oli ensimmäinen asia, jonka Maari kuuli aukaistuaan koulun ulko-oven. Jari tuijotti Maaria silmiin ja kuin selventääkseen asiaa Jari tarttui Maarin pitkiin kuparinvärisiin hiuksiin ja vetäisi. "Ai." Maari voihkaisi. "Ai" Jari matki. (☺) Silloin koulun kello pirahti soimaan ja tunti sai alkaa. Kotona Maari kertoi Jarin kommentista äidille ja äiti sanoi: "Rakkaudesta se hevonenkin potkii." Sitten äiti matki hevosta, hirnui, heilutti päätään ja nosteli käsiään. Maaria ei naurattanut. (☺) Silti hän mietti, voisiko äidin sanoissa olla perää. Toisaalta,

Jari oli aika söpö. (☺) Maari ryntäsi koneelle ja kirjoitti ruudulle kauan kaivatun sanan Pikseliboksi. Uusi käyttäjä? Kyllä Maari oli uusi käyttäjä, Maari yritti kirjautua nimimerkillä Hermione, mutta se oli jo varattu, Maari yritti Maaria* – sekin oli jo käytössä. (☺) Viimein Maarin onnistui kirjautua sivustoon nimimerkillä HermioneFani98***. Salasanan** Maari kirjoitti lapulle ja sujautti paperilapun penaaaliinsa.*

☺ Harjoitus B) Tunneruletin yhteydessä pysäytä teksti ja kysy oppilailta, mitä he tulkitsevat Maarin tilanteissa tuntevan

* Lue Hermionen ja Maarin sijaan joitakin oppilaiden nimimerkkiehdotuksista.

** Lue jonkun oppilaan salasanaehdotuksen.

*** Jos korvaat HermioneFani98:n jonkun oppilaan ehdotuksella, käytä valittua nimimerkkiä myös tarinan jatko-osissa.

C) Vallaton verkko

Kesto: 15 min

Välineet: Lankakerä

Tavoitteena on nettitietouden lisääminen ja toimiminen yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Ennakkovalmistelut: Varaa 4 kerää vahvaa lankaa, narua tai pölyämättömän ja katkeamattoman matonkudekerän. Varmista lisäksi, että kerien pituudet riittävät tähän harjoitukseen (n reilu 3 m/osallistuja).

Pyydä oppilaita ottamaan luvun neljään ja oppilaat jakautuvat pienryhmiin. Pienryhmitäin oppilaat istuvat piirissä. Pyydä oppilaita kuuntelemaan tarkasti muiden nimimerkkejä ja painamaan mieleen erityisen hyvin sen henkilön nimimerkin, jolta saa lankakerän. Kerro, että nimimerkit täytyy muistaa myöhemmässä vaiheessa peliä.

Selosta harjoituksen eteneminen: Pienryhmästä valitaan aloittaja, joka kertoo nimimerkin, jonka Maarille valitsi tehtävässä 1A. Sen jälkeen hän pitää kiinni langan päästä, ottaa katsekontaktin jollekulle vastakkaisella puolella olevalle ja heittää lankakerän tälle. Kerän kiinni saanut kertoo oman nimensä ja keksimänsä nimimerkin. Hän ottaa kiinni langasta ja heittää kerän seuraavalle. Näin jatketaan, kunnes kerä on käynyt jokaisella ja keskelle on muodostunut verkko.

Tämän jälkeen lankaa lähdetään kerimään kerälle käänteisessä järjestyksessä. Nyt osallistujien pitää muistaa, minkä nimimerkin edellinen on kertonut. Jos osallistuja ei muista, muut voivat auttaa.

Kun aloittaja on saanut lankakerän itselleen takaisin, koko luokka kerääntyy isoon piiriin istumaan.

Kysy:

Miten pienryhmän keskelle muodostunut verkko liittyy internetiin?

Tietävätkö oppilaat mitä kirjaimet www nettiosoitteiden edessä tarkoittavat?

Kerro, että World Wide Web tarkoittaa maailmanlaajuista verkkoa. Yksi internetin hyvistä puolista on, että se yhdistää ihmiset ympäri maapallon toisiinsa helpommin kuin mikään aikaisempi viestintäväline.

D) Lopetus

Kesto: 5min+

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Oppilaiden tunnetaidot vahvistuvat ja oppilaat tutustuvat toisiinsa paremmin.

Oppilaat valitsevat tunnehymiöistä yhden joka kuvaa tämän hetkistä tunnetilaa ja yhden tunteen, jota he kokivat työskentelyn aikana. Pyydä oppilaita muistelemaan alussa keksimänsä nimimerkit. Oppilaat muodostavat jonon sanojen aakkosjärjestyksen mukaisesti. Jonossa toisiaan lähinnä olevat oppilaat muodostavat parin. Oppilaat kertovat parille tarkemmin valitsemistaan tunnehymiöistä. Lopuksi kaikki nostavat kaksi valitsemaansa tunnetta ilmaan ja huutavat: "Hyvä me (tai esimerkiksi meidän luokan chatin nimi)!"

Viides oppitunti: Draamatarina 2/5

Kesto: 45min

Välineet: Tunnehymiökortit, roolivaatteita, (esimerkiksi punainen peruukki HermioneFani98:lle ja lippalakki Jartsa1:lle.), valmiita arpalipukkeita harjoituksen lopussa tapahtuvaa arvontaa varten

Tavoite: Toisella draamatarina-tunnilla oppilaat eläytyvät kiusaajan ja kiusatun rooleihin ja pohditaan ryhmän asemaa kiusaamistilanteessa. Oppilaat saavat toimintamallin nettikiusaamistapauksia varten.

Lue tarinan kolmas osa.

3. osa: *Maari Pikseliboksissa*

Ihan ensimmäiseksi Maari päätti kalustaa oman huoneensa. Hän osti pikselipennejä ja sai hankittua niillä vaikka mitä: hienon antiikkisohvan, himmentimen, pöydän ja kristallilampun. Nyt kehtasi kutsua kavereita kylään. Maari tiesi millä nimillä luokkakaverit Pikseliboksissa hengailivat, nimimerkit löytyivät Hevoshullun ystäväkirjasta, joka oli kiertänyt koko luokan. Maari näppäili ruutuun: "Etsi Jartsa1" ja löysi Jarin rokkiluolasta. Entä jos äidin epäilyt olisivat totta? Maari mietti. Jari oli aika suosittu Maarin luokalla. Maari meni Jarin eteen istumaan ja kirjoitti: "Moi". Jartsa1 vastasi: "Mee pois mun tieltä Hermi". Maari kirjoitti: "Hei, oon Maari". Jartsa1 vastasi: "Pitihän se arvata porkkana". Maari ei ehtinyt sanoa mitään kun Jari jatkoi isoilla kirjaimilla: "PORKKANA PORKKAN NA PORGGANA PORKKANAAAA". Puhekuplia oli joka puolella ja koko rokkiluola täyttyi pelkästä porkkanasta. Maari tunsu miten hänen sormensa jähmettyivät näppäimistöllä. Hän ei tiennyt mitä tehdä ennen kuin ruudulle pamahti teksti: "Etkö usko jo mee pois PORGGGAANAA." Silloin Maari tiesi että oli hänen aikansa kirjautua ulos Pikselistä.

A) Tilanne Pikseliboksin rokkiluolassa

Kesto: 30 min

Välineet: Roolivaatteita. Esimerkiksi punainen peruukki (HermioneFani98) ja lippalakki (Jartsa1). Valmiita arpalipukkeita harjoituksen lopussa tapahtuvaa arvontaa varten

Tavoite: Oppilaiden eläytyminen tarinan hahmoihin syvenee ja he saavat tietoa kiusaamisesta ilmiönä.

Oppilaiden pitää asettua jonoon siten, että toisessa päässä on netti viimeksi käyttänyt oppilas ja toisessa päässä nettiä kaikista kauimmin aikaa sitten käyttänyt oppilas. Jonon muodostamisen jälkeen tehdään jako pareihin siten, että tehdään jako esimerkiksi lukuun 14, jos luokassa on 28 oppilasta ($28:2=14$). Jos oppilaita on pariton määrä, oppilaat muodostavat yhden kolmen hengen ryhmän.

Oppilaat päättävät, kumpi pareista on HermioneFani98 ja kumpi Jartsa1. Lue tarinan 3.osa "Maari Pikseliboksissa" uudelleen ja pyydä oppilaita keskittymään erityisesti oman hahmonsa tekoihin, sanoihin ja tuntemuksiin. Sen jälkeen pari ideoi yhdessä 5-10 minuutin ajan, mitä olisi tapahtunut jos HermioneFani98 ei olisi poistunut rokki-luolasta. (Voit tarjota vaihtoehtoja: Olisiko Hermione pitänyt puolensa? Mitä hän olisi sanonut? Vai olisiko Jartsa1 jatkanut ilkeilyään?)

Kun tilanteelle on keksitty uusi loppu, arvo mikä pareista saa esittää tulkintansa koko luokalle. Esittele hahmoille varatut roolivaatteet ja kerro, että oppilaiden puettua rooli-vaatteet esitys saa alkaa ja oppilaat ovat roolissa. Kun oppilaat riisuutuvat vaatteista, riisuvat he samalla myös roolinsa. Jos aikaa jää, useampi pari voi esiintyä.

Parin esitettyä kohtauksen kysy:

Ketkä näkivät Pikseliboksissa tapahtumien kulun?

Miten he toimivat?

Pyydä vapaaehtoisia oppilaita näyttelemään henkilöitä, jotka näkivät tapahtumien kulun. Pyydä paria näyttelemään kohtaus uudestaan siten, että vapaaehtoiset ottavat paikkansa suhteessa Maarin ja Jariin ja näyttelevät tapahtumien silminnäkijöitä.

Kysy:

Miltä Maarista mahtoi tuntua? Entä Jarista?

Miten silminnäkijöiden mukaan ottaminen muutti tilannetta?

Kuka sai tukea silminnäkijöiltä?

Esittele oppilaille kiusaamisen ryhmädynamiikka (Liite 5).

B) Netissä nätisti

Kesto: 5 min

Tavoite: Oppilaat saavat toimintamallin netissä tapahtuvan häirinnän varalle.

Kysy:

Kenelle Maari voi kertoa Pikseliboksissa kokemastaan? (ylläpitäjä, vanhemmat, opettaja, kuraattori)

Miten muuten Maari voi tilanteessa toimia? (soittaa MLL-puhelimeen tai kirjoittaa MLL-nuortennettiin). Luokka käy yhdessä läpi kysymyksiä ja vastauksia niihin.

C) Tunnetila

Kesto: 5 min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Luokka lopettaa työskentelyn rakentavasti ja oppilaiden eläytymiskyky kasvaa.

Kysy: Miltä sinusta olisi tuntunut, jos sinua olisi haukuttu chatissä?

Miltä sinusta olisi tuntunut, jos olisit itse haukkunut jota kuta?

Miltä olisi tuntunut jos kuulisit että sinun kaveriasi on haukuttu?

Miltä sinusta on tuntunut tämän oppitunnin aikana?

Oppilaat nostavat ilmaan sen tunnehymiökortin, joka kuvaa sitä parhaiten sitä tunnetta, joka heissä heräsi. Oppilaat nostavat ilmaan viimeistä kysymystä koskevan tunnehymiön ja huutavat: ”Hyvä me (tai esimerkiksi meidän luokan chatin nimi)!”.

Kuudes oppitunti: Draamatarina 3/5

Kesto: 45min

Välineet: Tunnehymiökortit, Maarin roolivaate, kännykkäkamerat, digikamera, maalariinteippi

Tavoite: Kolmannen draamatarina-tunnin aikana oppilaat saavat harjoitteiden ja yhteisen pohdinnan kautta kokemustietoa kiusaamisesta ryhmäilmiönä.

A) Liikkeen aloittaja

Kesto: 10 min

Tila: Luokkahuone, jonka tuolit ja pulpetit on raivattu sivuun

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Oppilaat toimivat ryhmässä yhteisen päämäärän hyväksi ja heidän kykynsä tunnistaa tunteita vahvistuu.

Osallistujat seisovat tai istuvat piirissä. Osallistujat päättävät yhdessä äänettömästi kuka heistä aloittaa liikkeen. Tämä valittu henkilö aloittaa haluamansa liikkeen ja muut matkivat häntä. Liikkeen aloittaja saa vaihtaa liikettä ja muut vaihtavat liikettä, kun

huomaavat muutoksen. Sitten vaihdetaan liikkeen aloittajaa kunnes harjoituksen perusidea on ryhmälle selvä.

Yksi osallistujista poistuu paikalta tai sulkee silmänsä ja menee piirin keskelle. Hän on arvaaja. Osallistujat päättävät yhdessä äänettömästi kuka heistä aloittaa liikkeen. Tämä valittu henkilö aloittaa haluamansa liikkeen ja muut matkivat häntä. Aloittaja yrittää välillä vaihtaa liikettä arvaajan huomaamatta. Kaikki muutkin vaihtavat liikettä, kun huomaavat muutoksen. Liikkeet vaihtuvat niin kauan, kunnes arvaaja tietää, kuka liikkeet aloittaa. Sen jälkeen vaihdetaan liikkeen aloittajaa ja arvaajaa.

Kysy:

Kenellä oli eniten valtaa leikin aikana?

Miltä tuntui olla aloittaja?

Entä miltä tuntui olla arvaaja?

Millä tavalla se, mitä harjoituksessa tapahtui, voi toistua tilanteessa jossa jota kuta kiusataan?

Miksi kiusaamisen sanotaan olevan lumipalloilmiö? Miten lumipalloilmiön voi estää?

VINKKI! Oppilaat käyttävät tunnekortteja apuna tunteista kertomisessa.

B) Maarin mieliala

Kesto: 5min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Oppilaiden empatiataidot vahvistuvat heidän tunnistaessa tarinan päähenkilön tunteita.

Pyydä oppilaita ottamaan tunnehymiökortit esille. Lue tarinan 4.osa ja pyydä oppilaita keskittymään tunteisiin, joita Maari kokee tarinan aikana. Kun olet lukenut tekstin, pyydä oppilaita valitsemaan yksi tunnehymiökortti, joka kuvaa yhtä Maarin tarinan 4.osan aikana kokemista tuntemuksista.

4. osa: Pelkkää porkkanakeittoa

Seuraavana päivänä ruokatunnilla Maari istui tavalliseen tapaansa samaan pöytään luokan muiden tyttöjen kanssa ja pyöritteli lusikkaansa kasviskeitossa. ”Mitä tää ruoka on?” Maari kysyi, mutta kukaan ei vastannut. Tytöt katsoivat toisiinsa salamyhkäisesti.

Yhtäkkiä he alkoivat kaikki kikattaa. "Mitä?" Maari kysyi. "Sun hiukset on värjätty porkkanakeitolla." sai Erika pärskinnältään sanottua. Maari tunsu lamautuvansa ja katsoi alas kohti soppalautasta. Lusikka lillui oranssin värisessä keitossa ja näytti siltä kuin se olisi halunnut upota keittoon. Maari otti tarjottimensa ja lähti. Keittäjä katsoi Maarin täyttä lautasta ja motkotti: "Ei ruokaa saa noin paljon jättää." Mutta Maari oli jo ulkona keinuilla. Maari unelmoi tulevaisuudesta, jossa hän saisi ratsastaa hevosella ja käyttää Tylypahkassa oppimiaan loitsuja niin paljon kuin huvitti. Hän karauttaisi arabialaisella Jarin pihaan ja taikoisi tämän jumiin Pikseliboksiin. Sieltä Jari ei pääsisi koskaan pois vaan vaeltelisi peelona ympäri Pikselin huoneita kunnes saisi porttikiellon Pikseliboksiin ja katoaisi bittiavaruuteen, ikuisiksi ajoiksi.

C) Valokuva

Kesto: 20 min

Välineet: Maarin roolivaate, kännykkäkamerat, digikamera, maalarinteippi

Tavoite: Oppilaiden empatiataidot paranevat roolihenkilöihin eläytymisen kautta.

Vedä maalarinteipillä lattiaan janan, joka kulkee luokan toisesta reunasta toiseen. Kerro, että janan toisessa päässä on ilon tunteen paikka. Laita ilon tunteen merkiksi maahan rasti teipistä. Janan toisessa päässä on surun tunteen paikka. Laita sinne teipistä tehty viiva. Kysele oppilailta minkälaiset asiat ilmentävät iloista oloa ja mitkä surullista oloa.

Pyydä oppilaita palauttamaan mieleen juuri kuultu tarina ja kysy, miltä oppilaat arvelevat Eerikasta, Maarin luokkakaverista tuntuneen ruokalassa tapahtuneessa tilanteessa? Oppilaat valitsevat paikkansa janalta. He voivat mennä mihin vain koko janalla.

Pyydä oppilaita ottamaan luku esimerkiksi viiteen (jos luokalla on kaksikymmentä oppilasta 20:5=4) jolloin syntyy neljän hengen ryhmiä. Oppilaat jakautuvat ryhmiin.

Kerro, että paikallislehden valokuvaaja oli käymässä Maarin koulussa, kun Maari luokkineen oli syömässä ruokalassa. Valokuvaaja otti kuvan Maarista ja hänen luokkakavereistaan kun Maari oli istunut ruokalan pöytään.

Minkälainen tämä kuva on? Mitä tietoa tarinasta sai siitä, miltä hahmot näyttivät? Minkälaisia ilmeitä oppilailla oli? Minkälaisissa asennoissa he olivat? Jokainen ryhmä muodostaa kuvan ja näyttää muulle luokalle oman versionsa kuvasta, jossa Maari ja

Maarin luokkakaverit esiintyvät. Maaria esittävä henkilö pukee ylleen Maarin roolivaatteen.

Ota digikameralla tai kännykkäkameralla pienryhmien kuvista valokuva.

D) Tunnetila

Kesto: 5 min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoite: Ryhmä lopettaa työskentelyn rakentavasti ja empatiataidot vahvistuvat.

Kysy:

Miltä sinusta tuntuisi olla samanlaisessa tilanteessa kuin Maari ruokalan pöydässä?

Miltä sinusta tuntuu, kun kysyt jotain isossa ryhmässä, mutta kukaan ei vastaa?

Miltä tuntui reportterista, kun hän otti kuvan Maarista ja hänen luokkakavereistaan?

Millä mielellä lähdet välitunnille?

Oppilaat nostavat ilmaan sen tunnehymiökortin, joka kuvaa sitä parhaiten sitä tunnetta, joka heissä heräsi. Oppilaat nostavat ilmaan viimeistä kysymystä koskevan tunnehymiön ja huutavat: ”Hyvä me (tai esimerkiksi meidän luokan chatin nimi)!”.

Seitsemäs oppitunti: Draamatarina 4/5

Kesto: 45min

Välineet: Tunnehymiökortit, kopioita tekstiviestinäytöstä ja toimintasuunnitelmista, isoja papereita ja tusseja, kyniä

Ennakkovalmistelut: Monista tekstiviestinäytöt (liite 5) oppilaille, mallinna toimintasuunnitelma (liite 6) isolle fläppipaperille tai monista ja jaa toimintasuunnitelmat (liite 6)

Tavoite: Päähenkilön tilanteeseen eläytymisen lisäksi oppilaat luovat neljännellä draamatarina-tunnilla toimintasuunnitelman (netti)kiusaamistilanteiden varalle.

Lue tarinan viides osa ja pyydä oppilaita ottamaan mukava asento.

5. osa: Huonekalujen katoaminen

Koulupäivän jälkeen, Maari meni kotiin ja laittoi tietokoneen päälle. Hän viis veisasi Jarin kommentteista. Ainakaan Maarin serkku, joka tietävästi vietti aikaansa Pikseli-boksissa, ei tietäisi luokkakavereiden typeristä juoruiluista mitään. Maari päätti kutsua serkun kyläilemään uuteen huoneeseensa. Maari kirjautui sisään profiiliinsa. Salasana? Maari ei ollut aivan varma minkä oli valinnut salasanaan ja kirmasi penaalinsa luokse. Sinne hän oli lapulle kirjoitetun salasanan ujuttanut. Mutta ihmeekseen Maari ei löytänyt salasanaa. Maari kaatoi koko penaalin sisällön lattialle. Salasana oli tipotessään. Maari luovutti, istuutui tietokoneen eteen ja huokaisi syvään. Vasta kolmannella yrityksellä hän muisti salasanaan oikein ja pääsi kirjautumaan sisään profiiliinsa. Maari meni huoneeseensa botin saattelemana eikä ollut uskoa silmiään. Hänen huoneensa oli tyhjä – ei huonekalun huonekalua. Minne ne olivat kadonneet? Pikku hiljaa epäily alkoi kalvaa Maarin mieltä, kunnes se muuttui varmuudeksi. Maari tunsi miten pala nousi hänen kurkkuunsa ja kyyneleet liikehtivät silmäkulmissa. Maari otti kännykän käteensä ja alkoi kirjoittaa tekstiviestiä.

A) Maarin tekstiviesti

Kesto: 13 min

Ennakkovalmistelut: Tekstiviestinäytön (liite 5) monistaminen oppilaille

Välineet: Kynät

Tavoite: Oppilaat eläytyvät päähenkilön tilanteeseen.

Oppilaat kirjoittavat tekstiviestikenttään tekstiviestin, josta selviää kenelle Maari viestin lähettää ja mikä on viestin sisältö. Oppilaat kirjoittavat viestit ja lopuksi ne luetaan koko luokalle ja ripustetaan luokan seinälle.

B) Nettifakta

Kesto 5 min

Tavoite: Oppilaiden tietämys netin käytön riskienhallinnasta lisääntyy.

Kysy oppilailta, mikä on tarinassa mainittu botti (kts. 1.oppitunti, harjoite B ”Mikä ei kuulu joukkoon”)? Mikä saattaa tehdä varkauden netissä helpommaksi? Mahtaisiko Maarin huonekalut varastanut henkilö varastaa Maarin vaatteita? Mitä Maarin tulisi tehdä?

Kerro, että varastaminen on rikos. Jos netissä tapahtuu varkaus, kannattaa kertoa aikuiselle, ylläpidolle tai poliisille. Netissä pätevät samat säännöt kuin muuallakin.

VIHJE!

Kiusaajaa yllyttää netissä:

- Aikuisten poissaolo
- Suuri yleisö (joka pahimmassa tapauksessa lähtee mukaan kiusaamiseen)
- Kasvottomuus (luullaan ettei jäädä kiinni)

C) Toimintasuunnitelma

Kesto: 25 min

Ennakkovalmistelut: Mallinna toimintasuunnitelma (liite 6) isolle fläppipaperille tai monista ja jaa toimintasuunnitelmat (liite 6)

Välineet: Isoja papereita ja tusseja

Tavoite: Oppilaat eläytyvät Maarin tilanteeseen ja keksivät rakentavan toimintamallin kiusaamistilanteeseen.

Oppilaat menevät jonoon siten, että toisessa päässä ovat hiustenväritään kaikista vaaleimmat oppilaat ja toisessa päässä kaikista tummimmat oppilaat. Muodosta 4 hengen ryhmät siten, että pyydät oppilaita ottamaan esimerkiksi luvun viiteen jos luokassa on 20 oppilasta ($20:5=4$).

Yhdessä pienryhmä päättää miten Maarin kannattaa toimia tilanteessa, jossa hän tarinan mukaan nyt on. Pienryhmä perustelee jokaisen toiminnon hyvät ja huonot puolet ja listaa toimintoon liittyvät tunteet.

| Toimintasuunnitelma Esimerkki A | | | |
|------------------------------------|---|--|---|
| 1. Toiminta | 2. Perusteluja toiminnan puolesta | 3. Perusteluja toimintaa vastaan | 4. Mitä tunteita toimintaa |
| Maari kertoo äidille kiusaamisesta | Äidiltä saa lohtua ja äiti voi selvittää asian. | Jos asiaa ruvetaan selvittämään, joutuuko Maari kiusatuksi vielä pahemmin? | Ainakin pelkoa ja toisaalta toiveikkuutta liittyen asiaan ratkeamiseen parhain pä |

Pienryhmien isolle fläppipaperille tai toimintasuunnitelmiin kirjaamat toimintasuunnitelmat käydään ryhmässä läpi.

D) Tunnetila

Kesto: 2 min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoitteena on tunnetaitojen kehittäminen ja työskentelyn lopettaminen.

Oppilaat nostavat ilmaan sen tunnehymiökortin, joka kuvaa heidän sen hetkistä tunnetilaansa ja huutavat yhteen ääneen: "Hyvä me (tai esimerkiksi meidän luokan chatin nimi)!"

LISÄTEHTÄVÄ:

E) Nettiuutinen

Kesto: 20 min

Ennakkovalmistelut: Tulosta päivän uutiset ylen ja sanomalehtien nettisivuilta.

Välineet: Isoja papereita ja tusseja

Tavoitteena on hahmottaa Maarille tapahtunut ilkeä tapahtuma laajemmasta mittakaavasta.

Kerro luokalle, että Maarin huonekalujen kadottua YLE julkaisi nettisivuillaan etusivun uutisen Pikseliboksissa tapahtuneesta varkaudesta. Oppilaat ideoivat pienryhmissä, mikä on uutisen uutisotsikko ja kirjoittavat sen tussilla isolle paperille. Oppilaat voivat halutessaan ottaa esimerkkiä opettajan tulostamista uutisista tai käydä netissä Ylen sivuilla. Ryhmien uutisotsikot esitellään ja ripustetaan luokan seinälle.

Vinkki!

Integroi tehtävä äidinkielen opetukseen siten, että oppilaat kirjoittavat uutisotsikoiden lisäksi myös koko uutisen.

Kahdeksas oppitunti: Draamatarina 5/5

Kesto: 45min

Välineet: Tunnehymiökortit, roolivaatteet Maarin, Jarin ja opettajan hahmoille, fläppipaperi tai kartonki, oppilaille värillisiä papereita,

Ennakkovalmistelut: Hanki roolivaate luokanopettajan hahmolle, tulosta internetin nettilehtien tai yhteisöpalvelujen etusivuja (esim. www.hs.fi / www.yle.fi / www.aapeli.fi) siten, että neljää oppilasta kohden tarvitaan yksi sivu. Leikkaa sivut neljään osaan ja yhden sivun viiteen jos oppilaita on pariton määrä.

VINKKI! Voit myös käyttää lisätehtävä ”Nettiuutisessa” (7.oppitunti / Tehtävä E) jo tulostettuja sivuja.

Tavoite: Draamatarinan viimeisellä tunnilla löydetään rakentava ratkaisu kiusaamisen lopettamiseen Maarin luokassa ja tehdään nettikiusaamisen vastaiset säännöt.

A) Pään äänet

Välineet: Roolivaatteet Maarin ja Jarin hahmoille

Ennakkovalmistelut: Hanki roolivaate Maarin opettajaa esittävälle opettajalle

Tavoite: Oppilaat eläytyvät päähenkilöiden tilanteeseen ja heidän empatiataitonsa kehittyvät.

Huom! Koska tarinan viimeisen osan sisältö muokkaantuu Pään äänet -harjoituksen pohjalta, kannattaa tehdä muistiinpanoja harjoituksen kulusta.

| |
|--|
| <h3>1. Lyhyt versio: Kesto 15 min</h3> |
|--|

Kerro, että kiusaamisen selvittämiseksi Maarin koululla on päätetty järjestää tapaaminen yhdessä Maarin, Jarin ja heidän luokkansa opettajan kanssa. Tapaamisen tavoitteena on löytää yhteisymmärrys, selvittää tilanne ja tehdä loppu kiusaamisesta.

Valitse luokasta yksi oppilas edustamaan Maaria ja yksi oppilas edustamaan Jaria. Aseta kolme tuolia luokan etuosaan ja pyydä muita oppilaita asettamaan heidän tuolinsa puoliympyrään siten, että he näkevät tuoleilla istuvat henkilöt hyvin.

Tilanne Maarin, Jarin ja heidän opettajansa välillä etenee kysymystesi johdattamana. Aina kun kysyt jonkin kysymyksen Maarilta tai Jarilta, kääntyy roolihahmo pään ääninä toimivan luokan puoleen. Ne oppilaat, joilla on vastausehdotus kysymykseen, nostavat kätensä ylös ja käyvät vuorotellen kuiskaamassa ehdotuksensa roolihenkilölle. Näiden ehdotusten perusteella hahmo muodostaa vastauksensa kysymykseen. Tilanteen etenemistä voidaan harjoitella sen varmistamiseksi, että koko luokka ymmärtää harjoituksen kulun.

Esittele Maarin ja Jarin opettajalle varatun roolivaatteen ja kerro, että kun puet vaateen päällesi, otat Maarin ja Jarin opettajan roolin. Myös Maaria ja Jaria esittävät oppilaat ottavat roolin vasta sitten kun he ovat pukeneet roolivaatteet päälleen.

Aloita:

”Tervetuloa, Maari ja Jari. Maari on tullut kiusatuksi meidän luokassa. Miten saisimme parhaiten yhdessä tehtyä kiusaamisesta lopun?”

Esitä Maarille ja Jarille avoimia kysymyksiä (mikä- miksi- miten- milloin-sanoilla alkaaviin kysymyksiin on vaikea vastata vain kyllä tai ei) tapahtumien kulusta, heidän ajatuksistaan, tuntemuksistaan ja toiveistaan ja pyrkii haastamaan Jaria pyytämään Maarilta anteeksi.

Lopeta:

”Kiitos rehellisyydestänne(/avoimuudestanne/muu myönteinen arvio tilanteen kulusta). Jatkossa Maaria ei enää meidän luokassa kiusata.”

Roolihahmot riisuvat roolivaatteensa ja totea vielä lopuksi, että ilman roolivaatetta olet oma itsesi samoin kuin Maaria ja Jaria esittäneet oppilaat. Lopuksi kaikki oppilaat voivat ravistella roolin pois kehostaan ravistelemalla jokaisen jäsenen kerrallaan.

VINKKI! Jos aikaa on paljon, voi Pään äänet -harjoitteesta tehdä myös pitkän version:

| |
|--|
| 2. Pitkä versio / Harjoitus Pään äänet: Kesto 35 min. |
|--|

Pyydä, että ryhmäläiset ottavat luvun kahteen ja ryhmä jakautuu kahteen osaan. Kerro että ryhmä 1 edustaa Maaria ja ryhmä 2 edustaa Jaria. Ryhmässä oppilaat ottavat parikseen sen henkilön, jonka eivät ole tänään vielä jutelleet ja pohtivat pareittain esittämiäsi kysymyksiä viiden minuutin ajan.

Kerro, että kiusaamisen selvittämiseksi Maarin koululla on päätetty järjestää tapaaminen yhdessä Maarin, Jarin ja heidän luokkansa opettajan kanssa. Tapaamisen tavoitteena on löytää yhteisymmärrys, selvittää tilanne ja tehdä loppu kiusaamisesta.

Kysy:

Mitä tunteita ja ajatuksia heidän edustamallaan henkilöllä on, kun hän tulee tapaami-
seen?

Mikä olisi henkilön kannalta parasta/pahinta mitä tapaamisessa voisi tapahtua?

Mikä on hänen tavoitteensa tapaamisen suhteen?

Valitse ryhmästä 1 jonkun oppilaan edustamaan Maaria ja ryhmästä 2 jonkun oppilaan edustamaan Jaria. Valitut oppilaat ovat oman ryhmänsä ryhmäedustajia ja toimivat ryhmän äänitorvena. Aseta kolme tuolia luokan etuosaan ja muut oppilaat asettavat tuolinsa puoliympyrään siten, että he näkevät kaikki roolihenkilöt hyvin ja istuvat samalla puolella luokkaa kuin heidän ryhmäedustajansa.

Tilanne Maarin, Jarin ja opettajan välillä etenee opettajan kysymysten johdattamana. Kun Maarin tai Jarin hahmo haluaa vastata kysymykseen tai puhua, ryhmäedustaja nostaa peukun ylös. Silloin jokainen kyseistä henkilöä edustava ryhmäläinen miettii, mitä henkilö kysymykseen vastaa tai haluaa sanoa. Oppilas, joka keksii sopivan vastauksen, nostaa kätensä ylös ja tulee kuiskaamaan vastauksen ryhmäedustajalle. Sitten ryhmäedustaja sanoo ajatuksen omin sanoin ääneen. Jos ryhmäedustaja tarvitsee vielä lisäapua sopivan vastauksen muodostamiseen, pyytää hän käsimerkkiä näyttämällä uuden vastausehdotuksen ryhmäläisiltään. Tilanteen etenemistä kokeillaan ennen varsinaiseen keskusteluun siirtymistä sen varmistamiseksi, että koko luokka on ymmärtänyt harjoituksen.

Esittele Maarin ja Jarin opettajalle varatun roolivaatteen ja kerro, että kun puet vaateen päällesi, otat Maarin ja Jarin opettajan roolin. Myös Maaria ja Jaria esittävät oppilaat ottavat roolin vasta sitten kun he ovat pukeneet roolivaatteet päälleen.

Aloita:

”Tervetuloa, Maari ja Jari. Maari on tullut kiusatuksi meidän luokassa. Miten saisimme parhaiten yhdessä tehtyä kiusaamisesta lopun?”

Esitä Maarille ja Jarille avoimia kysymyksiä (mikä- miksi- miten- milloin-sanoilla alka-
viin kysymyksiin on vaikea vastata vain kyllä tai ei) tapahtumien kulusta, heidän aja-
tuksistaan, tuntemuksistaan ja toiveistaan ja pyri haastamaan Jaria pyytämään Maaril-
ta anteeksi.

Lopeta:

”Kiitos rehellisyydestänne(/avoimuudestanne/muu myönteinen arvio tilanteen kulusta). Jatkossa Maaria ei enää meidän luokassa kiusata.”

Roolihahmot riisuvat roolivaatteensa ja totea lopuksi, että olet nyt oma itsesi samoin kuin Maaria ja Jaria esittäneet oppilaat. Lopuksi kaikki oppilaat voivat ravistella roolin pois kehostaan ravistelemalla jokaisen jäsenen kerrallaan.

Lue tarinan kuudes osa.

6. osa: Aamutunnilla

*Kun tunti viimein alkoi, Maari huokaisi helpotuksesta. Viimein se tapahtuisi. Maaria jännitti, miten luokkakaverit suhtautuisivat. Mitä Jari sanoisi? Maari mietti. Opettajan, Maarin ja Jarin välisessä tapaamisessa Jari * oli pyytännyt Maarilta anteeksi ja luvannut, että ei enää koskaan haukkuisi Maaria koulussa saati sitten Habbossa. Maaria pelotti, että Jari oli kääntänyt takkinsa ja heittäisi taas jonkun tyhmän vitsin Maarista. Anu-opettaja aloitti: ”Tunsin itseni tosi surulliseksi, kun kuulin, että Maari on tullut kiusatuksi meidän luokassa.” Luokka kohahti. Anu jatkoi: ”Kiusaamista on tapahtunut myös netissä. Mitä luulette, miltä Maarista on mahtanut tuntua?” Eerikan käsi nousi hennosti: ”Tosi pahalta.” Maari tunsu miten kyynelkarpalot vierähtivät hänen poskilleen ja samassa Eerika kääntyi katsomaan Maaria silmiin ja jatkoi: ”Anteeksi, Maari.” Pyyhkiessään kyyneliään Anu-open tarjoamalla nenäliinalla, Maari kuuli miten anteeksi-pyynnöt alkoivat kaikua hänen ympärillään. Koko luokka pyysi yksi kerrallaan Maarilta anteeksi. Viimeisenä anteeksipyyntönsä esitti Jari, joka lisäsi, että oikeasti hänen mielestään Maarin uudet hiukset olivat hienon väriset. ”Luokkamme tarvitsee kiusaamisen ja nettikiusaamisen vastaiset säännöt.” opettaja sanoi jämäkästi ja patisti oppilaat kotiryhmiinsä sääntöjä laatimaan.*

* Muuta lauseen sisältö vastaamaan Pään äänet -harjoituksen aikana käytyä keskustelua.

B) Nettikiusaamisen vastaiset säännöt

Kesto: 20 min

Välineet: Fläppipaperi tai kartonki, oppilaille värillisiä papereita

Ennakkovalmistelut: Tulosta internetin nettilehtien tai yhteisöpalvelujen etusivuja (esim. www.hs.fi / www.yle.fi / www.aapeli.fi) siten, että neljää oppilasta kohden tarvitaan yksi sivu. Leikkaa sivut neljään osaan ja yhden sivun viiteen jos oppilaita on pariton määrä.

VINKKI! Voit myös käyttää lisätehtävä ”Nettiuutisessa” (s.14) jo tulostettuja sivuja.

Tavoite: Oppilaiden kiusaamisen vastaiset asenteet vahvistuvat.

Oppilaat nostavat opettajan nettilehtien sivujen osien muodostamasta viuhkasta jokainen yhden paperin palan. Oppilaat hakeutuvat ryhmiin siten, että heidän sivujensa osat muodostavat yhden sivun.

Pienryhmissä oppilaat kirjoittavat ryhmässä nettikiusaamisen vastaiset säännöt siten, että jokainen keksii ainakin yhden säännön. Kun oppilaat ovat valmiit, he lukevat säännöt.

Käy läpi säännöt yksi kerrallaan ja kysy:

Mitä mieltä olette säännöstä?

Miksi säännöstä on hyötyä?

Minkä toisen säännön kanssa säännön voisi yhdistää?

Kokoa pienryhmissä kirjoitettujen sääntöjen sisällöt yhteen ja kirjoita ne isolle fläppipaperille tai kartongille luokan nettikiusaamisen vastaiset säännöt, jotka luetaan ja ripustetaan näkyvälle paikalle.

C) Lopetus

Kesto: 10 min

Välineet: Tunnehymiökortit

Tavoitteena on tunnetaitojen kehittäminen ja työskentelyn lopettaminen.

Oppilaat käyvät mielessään läpi koko Pikseliboksi-draamatarinan tapahtumien kulun ja miettivät, mikä on ollut mieleenpainuvimman työskentelyn aikana. Sitten oppilaat nostavat ylös sen tunnehymiön, joka kuvaa parhaiten tunnetta, joka heillä oli mieleenpainuvimman hetken aikana ja huutavat yhteen ääneen: ”Hyvä me (tai esimerkiksi meidän luokan chatin nimi)!”.

[Liitteet täydentyvät materiaalin julkaistavaan versioon.]

LIITE 1

VÄITTÄMÄT:

- A. Minä puhun omasta puolestani.
- A. Minusta tuntuu tänään mukavalta olla äidinkielen tunnilla.
- A. Minä pidän kavereiden tapaamisesta netissä, vaikka Habbohotellissa.
- A. Tiesitkö että Raine sai kokeesta nelosen?

- B. Minä kirjoitan hyvällä suomen kielellä.
- B. Minä ilmaisen itseäni selkeästi.
- B. Kun minua hymyilyttää, lisään tekstiviestiin yhden hymiön.
- B. P€€L0T 0v@t P€LLeJä piX paX poX piiiiiippiip

- C. Kaikkien meidän mielipiteet ovat yhtä tärkeitä.
- C. Voimme olla eri mieltä ja sovussa keskenämme.
- C. Hienoa, että Suomessa on sananvapaus.
- C. Muilla ei ole oikeutta olla eri mieltä minun kanssani.

- D. Kun juttelen kavereiden kanssa, annan tilaa heidän ajatuksilleen.
- D. Kerro lisää uudesta nettipelistä, se kuulostaa jännältä.
- D. Mitä botti sanoi sinulle?
- D. Luokkakavereideni ajatukset ovat aina turhaakin turhempaa tuuttausta.

- E. Minä puhun omasta puolestani.
- E. Minusta tuntuu tänään mukavalta olla koulussa.
- E. Minä pidän kavereiden tapaamisesta netissä.
- E. Tiesitkö että Raine sai kokeesta nelosen?

- F. Minä kirjoitan hyvällä suomen kielellä.
- F. Minä ilmaisen itseäni selkeästi.
- F. Kun minua hymyilyttää, lisään tekstiviestiin yhden hymiön.
- F. P€€L0T 0v@t P€LLeJä piX paX poX piiiiiippiip

- G. Kaikkien meidän mielipiteet ovat yhtä tärkeitä.

G. Voimme olla eri mieltä ja sovussa keskenämme.

G. Hienoa, että Suomessa on sananvapaus.

G. Muilla ei ole oikeutta olla eri mieltä minun kanssani.

H. Kun juttelen kavereiden kanssa, annan tilaa heidän ajatuksilleen.

H. Kerro lisää uudesta nettipelistä, se kuulostaa jännältä.

H. Mitä botti sanoi sinulle?

H. Luokkakavereideni ajatukset ovat aina turhaakin turhempaa tuuttausta.

LIITE 2

Tunnehymiöt

LIITE 3

Tunneluettelo

LIITE 4

Muutama tunnesana

LIITE 5

Kiusaamisen dynamiikka

LIITE 6

Tekstiviestinäyttö.

LIITE 7

Toimintasuunnitelman mallinnos A4-kokoon.

LIITE 8

Pikseliboksi-tarina

Olipa kerran tyttö nimeltä Maari. Hänellä oli kaksi suurta rakkautta: hevoset ja Harry Potter. Jos hän olisi saanut päättää, olisi hän ollut noitaopiskelija samassa opinahjossa kuin nuori velho Harry Potter. Kouluunsa Tylypahkaan Maari olisi ratsastanut Shetlannin-ponilla. Mutta elämä ei ollut niin reilua, hän oli tavallinen tyttö eikä hänen äidillään ollut varaa maksaa hänelle ratsastustunteja. Edes permanenttiin äiti ei ollut suostunut, vaikka Maari oli painottanut kuinka tärkeää hänelle olisi ollut saada samanlaiset kiharat hiukset kuin Hermione Grangerilla, Tylypahkan nokkelalla velho-opiskelijalla. Loppujen lopuksi äiti oli antanut Maarille luvan värjätä hiuksensa ja Maari oli pitkän pohdinnan tuloksena päättänyt värjäämään ne kuparinpunaisiksi. Puuttumaan jääneen kiharan hiuskuontalonsa ja olemattomat ratsastustuntinsa Maari kompensoi hevoset.com:in tunnuksella ja salasanalla. Hevoset.com:issa Maari vietti iltapäivien yksinäisiä tunteja. Mutta Maari oli päättänyt ottaa uuden askeleen ja loikata Pikseliboksiin, netin ihmeelliseen virtuaalimaailmaan, jossa pystyi keskusteluihin osallistumisen lisäksi myös liikkumaan virtuaalihahmolla boksista eli huoneesta toiseen. Hän oli pitkään säästänyt viikkorahojaan Pikseliin liittymistä varten. Liittyminen oli ilmaista, mutta pikselipennit eivät.

Ihanat punaiset hiukset hohtaen Maari ryntäsi kouluun. ”Porkkana” oli ensimmäinen asia, jonka Maari kuuli aukaistuaan koulun ulko-oven. Jari tuijotti Maaria silmiin ja kuin selventääkseen asiaa Jari tarttui Maarin pitkiin kuparinvärisiin hiuksiin ja vetäisi. ”Ai.” Maari voihkaisi. ”Ai” Jari matki. Silloin koulun kello pirahdi soimaan ja tunti sai alkaa. Kotona Maari kertoi Jarin kommentista äidille ja äiti sanoi: ”Rakkaudesta se hevonenkin potkii.” Sitten äiti matki hevosta, hirnui, heilutti päätään ja nosteli käsiään. Maaria ei naurattanut. Silti hän mietti, voisiko äidin sanoissa olla perää. Toisaalta, Jari oli aika söpö. Maari ryntäsi koneelle ja kirjoitti ruudulle kauan kaivatun sanan Pikseliboksi. Uusi käyttäjä? Kyllä Maari oli uusi käyttäjä, Maari yritti kirjautua nimimerkillä Hermione*, mutta se oli jo varattu, Maari yritti Maaria* – sekin oli jo käytössä. Viimein Maarin onnistui kirjautua sivustoon nimimerkillä HermioneFani98. Salasanan** Maari kirjoitti lapulle ja sujautti paperilapun penaaaliinsa.

Ihan ensimmäiseksi Maari päätti kalustaa oman huoneensa. Hän osti pikselipennejä ja sai hankittua niillä vaikka mitä: hienon antiikkisohvan, himmentimen, pöydän ja kristallilampun. Nyt kehtasi kutsua kavereita kylään. Maari tiesi millä nimillä luokkakaverit

Pikseliboksissa hengailivat, nimimerkit löytyivät Hevoshullun ystäväkirjasta, joka oli kiertänyt koko luokan. Maari näppäili ruutuun: "Etsi Jartsa1" ja löysi Jarin rokkiluolasta. Entä jos äidin epäilyt olisivat totta? Maari mietti. Jari oli aika suosittu Maarin luokalla. Maari meni Jarin eteen istumaan ja kirjoitti: "Moi". Jartsa1 vastasi: "Mee pois mun tielt Hermi". Maari kirjoitti: "Hei, oon Maari". Jartsa1 vastasi: "Pitihän se arvata porkkana". Maari ei ehtinyt sanoa mitään kun Jari jatkoi isoilla kirjaimilla: "PORKKANA PORKKANA PORGANA PORKKANAAAA". Puhekuplia oli joka puolella ja koko rokkiluola täyttyi pelkästä porkkanasta. Maari tunsu miten hänen sormensa jähmettyivät näppäimistöllä. Hän ei tiennyt mitä tehdä ennen kuin ruudulle pamahti teksti: "Etkö usko jo mee pois PORGGGAANAA." Silloin Maari tiesi että oli hänen aikansa kirjautua ulos Pikselistä.

Seuraavana päivänä ruokatunnilla Maari istui tavalliseen tapaansa samaan pöytään luokan muiden tyttöjen kanssa. Maari pyöritteli lusikkaansa keitossa. "Mitä tää ruoka on?" hän kysyi, mutta kukaan ei vastannut. Tytöt katsoivat toisiinsa salamyhkäisesti. Yhtäkkiä he alkoivat kaikki kikattaa. "Mitä?" Maari kysyi. "Sun hiukset on värjätty porkkanakeitolla." sai Erika pärskinnältään sanottua. Maari tunsu lamautuvansa ja katsoi alas kohti soppalautasta. Lusikka lillui oranssin värisessä keitossa ja näytti siltä kuin se olisi halunnut upota keittoon. Maari otti tarjottimensa ja lähti. Keittäjä katsoi Maarin täyttä lautasta ja motkotti: "Ei ruokaa saa noin paljon jättää." Mutta Maari oli jo ulkona keinuilla. Maari unelmoi tulevaisuudesta, jossa hän saisi ratsastaa hevosella ja käyttää Tylypahkassa oppimiaan loitsuja niin paljon kuin huvitti. Hän karauttaisi arabialaisella Jarin pihaan ja taikoisi tämän jumiin Pikseliboksiin. Sieltä Jari ei pääsisi koskaan pois vaan vaeltelisi peelona ympäri Pikselin huoneita kunnes saisi porttikiellon Pikseliboksiin ja katoaisi bittiavaruuteen, ikuisiksi ajoiksi.

Koulupäivän jälkeen, Maari meni kotiin ja laittoi tietokoneen päälle. Hän viis veisasi Jarin kommentteista. Ainakaan Maarin serkku, joka tietävästi vietti aikaansa Pikseliboksissa, ei tietäisi luokkakavereiden typeristä juoruiluista mitään. Maari päätti kutsua serkun kyläilemään uuteen huoneeseensa. Maari kirjautui sisään profiiliinsa. Salasana? Maari ei ollut aivan varma minkä oli valinnut salasanakseen ja kirmasi penaalinsa luokse. Sinne hän oli lapulle kirjoitetun salasanan ujuttanut. Mutta ihmeekseen Maari ei löytänyt salasanaa. Maari kaatoi koko penaalin sisällön lattialle. Salasana oli tipotessään. Maari luovutti, istuutui tietokoneen eteen ja huokaisi syvään. Vasta kolmannella yrityksellä hän muisti salasanansa oikein ja pääsi kirjautumaan sisään profiiliinsa. Maari meni huoneeseensa botin saattelemana eikä ollut uskoa silmiään. Hänen huoneensa oli tyhjä – ei huonekalun huonekalua. Minne ne olivat kadonneet? Pikku hiljaa

epäily alkoi kalvaa Maarin mieltä, kunnes se muuttui varmuudeksi. Maari tunsikin miten pala nousi hänen kurkkuunsa ja kyynelleet liikehtivät silmäkulmissa. Maari otti kännykän käteensä ja alkoi kirjoittaa tekstiviestiä.

Kun tunti viimein alkoi, Maari huokaisi helpotuksesta. Viimein se tapahtuisi. Maaria jännitti, miten luokkakaverit suhtautuisivat. Mitä Jari sanoisi? Maari mietti. Opettajan, Maarin ja Jarin välisessä tapaamisessa Jari oli pyytänyt Maarilta anteeksi ja luvannut, että ei enää koskaan haukkuisi Maaria koulussa saati sitten Pikseliboksissa. Maaria pelotti, että Jari oli kääntänyt takkinsa ja heittäisi taas jonkun tyhmän vitsin Maarista.

Anu-opettaja aloitti: "Tunsin itseni tosi surulliseksi, kun kuulin, että Maari on tullut kiusatuksi meidän luokassa." Luokka kohahti. Anu jatkoi: "Kiusaamista on tapahtunut myös netissä. Mitä luulette, miltä Maarista on mahtanut tuntua?" Eerikan käsi nousi hennosti: "Tosi pahalta." Maari tunsikin miten kyynelkarpalot vierähtivät hänen poskilleen ja samassa Eerika kääntyi katsomaan Maaria silmiin ja jatkoi: "Anteeksi, Maari." Pyyhkiessään kyyneliään Anu-open tarjoamalla nenäliinalla, Maari kuuli miten anteeksipyyntö alkoivat kaikua hänen ympärillään. Koko luokka pyysi yksi kerrallaan Maarilta anteeksi. Viimeisenä anteeksipyyntönsä esitti Jari, joka lisäsi, että oikeasti hänen mielestään Maarin uudet hiukset olivat hienon väriset. "Luokkamme tarvitsee kiusaamisen ja nettikiusaamisen vastaiset säännöt." opettaja sanoi jämäkästi ja patisti oppilaat kotiryhmiinsä sääntöjä laatimaan.